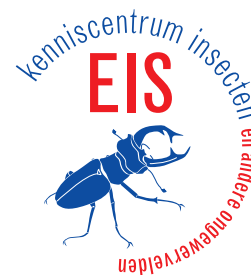

EIS
Kenniscentrum Insecten
en andere ongewervelden

NIEUWSBRIEF

van EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden

Nummer 74 - december 2021

Contactorgaan voor de medewerkers van de
EIS-werkgroepen

EIS Kenniscentrum Insecten
Postbus 9517, 2300 RA Leiden
tel. 071-7519314
eis@naturalis.nl
www.eis-nederland.nl
www.facebook.com/EIS.Kenniscentrum.Insecten
www.instagram.com/eiskenniscentruminsecten
Youtube: <https://tinyurl.com/y63qfgnv>

Wordt aan medewerkers gratis toegezonden.

Redactie: Roy Kleukers

© copyright 2021 Stichting EIS, Leiden

Bijdragen kunnen worden gezonden aan de redactie:
EIS Kenniscentrum Insecten, Postbus 9517, 2300 RA Leiden,
eis@naturalis.nl

DTP: André van Loon
Drukwerk: Offsetdrukkerij Nautilus - Leiden

INHOUD

Werkgroepen	3
EIS-nieuws	7
Publicaties	10
EIS-werkgroepen	20

Een overzicht van te bestellen EIS-publicaties is te vinden op
www.eis-nederland.nl/publicaties.

Illustratie omslag: In het nieuwe nummer van Nederlandse Faunistische Mededelingen aandacht voor exotische schorpioenmieren. De rode schorpioenmier *Crematogaster scutellaris* krijgt steeds meer vaste voet aan de grond in Nederland (foto Chiel Bongers).

Van de redactie

Beeldherkenning is een enorme stimulans voor het insectenonderzoek. Met de nieuwe app ObsIdentify kun je eenvoudig natuurfoto's maken en met beeldherkenning laten determineren. Het blijkt ook verleidelijk om selfies te maken en te bekijken op welke diersoort je lijkt. Om de validatoren op Waarneming.nl hier niet mee te belasten worden hiervoor nu filters ingebouwd.

In december verschijnt een nieuwe aflevering van Nederlandse Faunistische Mededelingen, met veel nieuwe soorten voor Nederland. Hieronder ook weer diverse exoten, bijvoorbeeld dolkwespen, schorpioenmieren, mariene vlokreeften en spinnen. Maar ook met de bijzondere ontdekking van een nieuwe Villa, een grote wolvzever, in de duinen van Walcheren. Om de drempel te verlagen om nieuwe soorten voor Nederland te melden hebben we de rubriek Waarnemingen en mededelingen nieuw leven in geblazen.

In het kader van het Postcodeloterijproject van SoortNL werd in 2021 een online cursus planten en dieren determineren georganiseerd. Deze bleek met bijna 1700 deelnemers bijzonder populair. Nu komt er deze winter een vervolg. Zie verderop in deze nieuwsbrief voor de wijze van opgeven.

Roy Kleukers

Deadline kopij EIS-nieuwsbrief 75: 30 maart 2022

Werkgroepen

Procto's

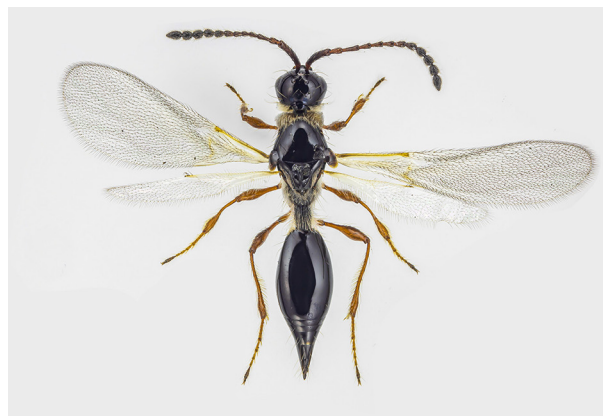
Vanaf eind vorig jaar is, ondersteund door Daan Drukker, gewerkt aan een werkgroepsagina voor procto's op de website van EIS Kenniscentrum Insecten. Jammer genoeg is dit van de Hymenoptera tot op heden slechts de enige werkgroepsagina. Maar misschien krijgen andere coördinatoren na dit voorbeeld ook zin en ideeën om iets dergelijks te maken. Kijk maar eens naar eis-nederland.nl/werkgroepen.

Op Waarneming.nl en andere forums zie ik steeds meer meldingen met foto's van kleine wespen verschijnen. Dat stemt blij! Alleen blijft het moeilijk om al die soorten op naam te brengen. De determinatietabellen zijn zeer schaars en meestal onvolledig. Je komt daarmee op een naam uit maar of dat de juiste is, is dan nog de vraag. En er werken slechts enkele specialisten in Europa aan deze groepen en ook wereldwijd is voor deze families de menskracht schaars. Hopelijk haken er nog enkele liefhebbers aan die hun wespenkennis willen verdiepen en zelf nieuwe soorten voor Nederland op papier gaan melden.

Op Waarneming.nl worden de nieuwe vondsten vaak al bekend gemaakt met vindplaats en foto. Voor opname op [Nederlandsesoorten.nl](https://nederlandsesoorten.nl) heeft het, vooral bij onbekende groepen, de voorkeur dat de vondst eerst gepubliceerd wordt. Zo leidde in 2021 het gedetailleerde anatomische onderzoek van Rudy Soethof tot een nieuwe vertegenwoordiger van de Figitidae voor de Nederlandse fauna. Samen met de Spaanse specialiste Mar Ferrer-Suay werd *Alloxysta brevis* gepubliceerd (Ferrer-Suay & Soethof 2021) en wordt binnenkort ook gewerkt aan een update van de gehele subfamilie Charipinae. Daarnaast was er op grond van een fotodeterminatie van Peter Buhl een nieuwe melding van een platbuikwesp Platygastridae uit De Brand (Peeters 2020a). En ten slotte werd in de reeks literatuuroverzichten van families een eerste overzicht gepresenteerd van de Scelionidae, met drie nieuwe soorten voor ons land (Peeters 2020b).

Tabel 1. Kleine wespen: de verwachte soortenrijkdom van dertien families in Nederland. Soorten NL: het aantal vermeld op [Nederlandsesoorten.nl](https://nederlandsesoorten.nl) (per 24 november 2021), Verwacht NL: schatting op grond van eigen onderzoek en de soortenrijkdom in omliggende landen.

Superfamilie (5)	Familie (13)	NL-naam	Soorten NL	Verwacht NL
Ceraphronoidea	Ceraphronidae	boogaderwespen	3	30
	Megaspilidae	stigmawespen	12	40
Cynipoidea	Cynipidae	galwespen	85	90
	Figitidae	haarbandwespen	72	120
	Ibaliidae	zwaardwespen	3	3
Diaprioidea	Diapriidae	neuswespen	41	300
	Ismaridae	tangwespdoders	4	5
Platygastroidea	Platygastridae	platbuikwespen	49	230
	Scelionidae	scelioniden	25	90
	Sparasionidae	sprinkhaanwespen	1	1
Proctotrupoidea	Heloridae	gaasvliegwespen	4	4
	Proctotrupidae	priemwespen	28	40
	Vanhorniidae	dwarskaakwespen	1	1
Totaal			328	954

Vrouw van de neuswesp *Diapria conica* (foto Rick Delhem).

In de afgelopen zomer is vooral begonnen met het vullen van pagina's van een nieuwe website <https://dewespen.nl>. De opzet van deze website is om, samen met enkele hymenopterologen, informatie over alle wespen (inclusief bijen en mieren) en hun liefhebbers aan te bieden en te verzamelen. Enkele specialisten hebben onlangs toegezegd mee te willen helpen met overzichten van bepaalde Hymenoptera-families, zodat we deze plek zowel voor leken als voor gevorderden interessant kunnen maken.

In voorbereiding zijn publicaties over nieuwe genera van enkele families. We hopen in de komende winter in elk geval weer een stap gezet te hebben op de lange weg van de beschrijving van de Nederlandse Procto's.

Helaas zijn de open zaterdagen van de collectie van Naturalis in Leiden nog steeds niet hervat. Het nodige werk qua sortering, vergelijking en determinaties van onze grootste collectie schiet er daardoor al geruime tijd bij in en overzichten van bepaalde genera zijn uitgesteld. Want (ook) voor deze families van kleine wespen (zie tabel 1) is onze nationale collectie de beste vindplaats om nieuwe records en nieuwe soorten voor onze fauna te ontdekken!

Ferrer-Suay, M. & R. Soethof 2021. First record of *Alloxysta brevis* (Thomson, 1862) (Hymenoptera: Figitidae: Charipinae) from The Netherlands. – *Zoolentia* 1: 10-16.

Peeters, T. 2020a. Opvallend wespje in De Brand. – *De Oude Ley* 42 (4): 22-26.

Peeters, T.M.J. 2020b. Inleiding tot de wespenfamilie Scelionidae in Nederland. – *HymenoVaria* 21: 84-94.

Theo Peeters

Mollusken

In het kader van het project Habslak heeft Stichting ANEMOON hard gewerkt aan de monitoring van de zeggekorfslak *Vertigo moulinsiana* en de platte schijfhoren *Anisus vorticulus* in N2000-gebieden in Overijssel en De Nieuwkoopse Plassen & De Haak. Daarnaast heeft Arno Boesveld onderzoek gedaan naar schorsbewonende slakken in de Biesbosch. Verder is er onderzoek gedaan naar oeverloofslak *Pseudotrichia rubiginosa* in de Blauwe Kamer en worden de genomen compensatiemaatregelen voor de nauwe korfslak *Vertigo angustior* bij Ter Heijde jaarlijks gemonitord.

In 2021 werden weer diverse nieuwe weekdiersoorten in Nederland ontdekt. Het betreft kleine tepelhoren *Euspira montagui*, Zuid-Amerikaanse brakwaterhorentje *Heleobia charruana*, groene aardslak *Limacus maculatus*, Iberische bochelslak *Drusia valenciennii*, een trapezeschelp *Cardita calyculata* en de semi-naaktslak *Daudebardia rufa*, de getande melkslak *Otala lactea*, de slanke knobbelhoren *Melanoides tuberculatus* en de geribbelde tuinslak *Caucasotachea vindobonensis*. Ook werd de zeenaaktslak *Corambe* spec. gevonden, waarvan nog niet duidelijk is of het de hervestiging betreft van de Zuiderzeeslak *Corambe obscura* of een voor Nederland nieuwe soort. Ook werd een witgestippelde knotsslak ontdekt waarvan de exacte identiteit nog niet achterhaald is. Uit DNA-onderzoek bleek dat er in Nederland niet drie maar vier soorten *Polycera* spec. leven en ook de erwtenmossels *Euglesa* spec. zijn op basis van DNA-onderzoek in meer soorten opgesplitst.

In november 2021 verscheen een nieuwe aflevering ter voorbereiding van de atlas 'Fossiele schelpen van de Nederlandse kust II'. Ook wordt verder gewerkt aan meer kennis van de molluskenfauna in het Nederlands Caribische gebied. Er verschenen publicaties over de mariene weekdieren van Saba en de land- en zoetwatermollusken van Sint Maarten.

Sylvia van Leeuwen

Borstelwormen

In 2013 publiceerde Jan Soors en ik een determinatiewerk voor de Nederlandse borstelwormen (Van Haaren & Soors 2013). In navolging daarop ben ik nu van plan om een atlas te maken voor de Nederlandse aquatische Oligochaeta (borstelwormen).

Voorbeeld van een aquatische borstelworm (Tubificidae) (foto Ton van Haaren).

Hiervoor heb ik van diverse waterbeherende instanties (Rijks-waterstaat, Hoogheemraadschappen, Waterschappen en waterschapslaboratoria) waarnemingen mogen ontvangen. Ik hoef alleen nog de data uit Waarneming.nl er in op te nemen maar dat is een betrekkelijk laag aantal records. In totaal heb ik op dit moment de beschikking over 259.849 records van oligochaeten maar dat aantal wordt nog minder. Een deel van de records betreft een hoger taxonniveau (Oligochaeta spec., Tubificidae spec. etc.) en een deel zijn onbetrouwbare historische waarnemingen die met de huidige inzichten niet kunnen kloppen. Recente vondsten van zeldzame soorten kunnen veelal nog wel geverifieerd worden maar oud materiaal is meestal niet meer beschikbaar of in slechte staat. Het controleren van records zal beperkt plaatsvinden. De verwachting is dat er zo'n 175.000 records overblijven. Die records zullen worden verwerkt tot verspreidingskaarten. In de atlas zullen, naast deze verspreidingskaarten, ook een korte toelichting worden gegeven op verspreidingspatronen en in welke periode van het jaar de soorten seksueel volwassen te vinden zijn in het Nederlandse oppervlaktewateren. Daarnaast zal nog melding worden gemaakt van acht nieuwe soorten voor Nederland die nog niet of slechts gedeeltelijk in Van Haaren & Soors (2013) of van Haaren (2016) worden besproken. Één van de nieuwe soorten voor Nederland is tevens een nieuwe soort voor de wetenschap en is al van 33 records bekend. Een andere nieuwe soort voor Nederland is zelfs nieuw voor Europa en hierover wordt binnenkort gepubliceerd in het tijdschrift *Lauterbornia*. De meest nieuwe inzichten in de nomenclatuur en auteurschap (van Haaren et al. 2021, Schmelz et al 2021) zullen eveneens in de atlas worden verwerkt. Oorspronkelijk waren er 99 soorten bekend uit de Nederlandse zoet/brakke wateren (Van Haaren & Soors 2013) en 32 uit de brak/mariene wateren (Van Haaren 2016). Gezamenlijk komen we nu op een totaal van 124 soorten in zoete tot zoute wateren. De meeste records zijn uiteraard afkomstig van twee zeer algemene zoetwatersoorten *Limnodrilus claparedianus* (ruim 16.000 records) en *L. hoffmeisteri* (ruim 24.000 records).

Haaren, T. van & J. Soors 2013. Aquatic Oligochaeta of The Netherlands and Belgium. – KNNV Uitgeverij, Zeist.

Haaren, T. van 2016. Oligochaeten van brakke en zoute wateren in Nederland (Annelida: Oligochaeta). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 46: 115-164.

Haaren, T. van, P. Martin & A. Dubois 2021. Authorship and date of five family-series nomina in Oligochaeta (Annelida): Lumbricidae, Naididae, Enchytraeidae, Tubificidae and Lumbriculidae. – *Bionomina* 21: 140-150

Schmelz, R.M., C. Erséus, P. Martin, T. van Haaren & T. Timm 2021. A proposed order-level classification in Oligochaeta (Annelida, Clitellata). – *Zootaxa* 5040 (4): 589-597.

Ton van Haaren

Landplatwormen

Ook in de tweede helft van dit jaar is er weer een aantal exotische landplatwormen gevonden. Geen nieuwe soorten voor Nederland. Wel is de grote gevlekte landplatworm *Obama nungara* in twee tuinen opgedoken: een tuin in Hendrik Ido Ambacht, en in een gemeenschappelijke tuin in Zeist. Met name in die laatste tuin kwamen er heel veel voor: volgens de bewoner kropen er in de schemering vele tientallen wormen over de tegels, en zelfs tegen de ramen op. Het is interessant om te kijken of ze de winter overleven; dat zou betekenen dat we naast de grote Australische geelstreep *Caenoplana variegata* en de blauwgekleurde landplatworm *Marionfyfea adventor* een derde gevestigde exoot in Nederland hebben.

Grote gevlekte landplatworm *Obama nungara* (foto Roy Kleukers).

Verder ben ik gaan kijken bij iemand in Mill die terraria met gifkikkertjes heeft in haar huis. Ze had last van kleine wormpjes die dagelijks bij het aansteken van het licht over het glas kropen. Ze haalde ze elke ochtend weg, maar ze bleven maar terugkomen. Het gaat hier vermoedelijk om *Anisiorhynchodemus* spec., die het kennelijk prima naar zijn zin heeft in dit warme en vochtige biotoop, waar ze mee-eten van de springstaartjes die de kikkertjes te eten krijgen. En kennelijk houden de kikkertjes niet van de wormen (ze staan er om bekend weinig natuurlijke vijanden te hebben omdat ze vies smaken), en vermenigvuldigen ze zich snel. Verder heb ik een leuke vondst gedaan van *Dolichoplana striata* in de botanische kas in Kopenhagen. In Denemarken wordt niet actief gezocht naar landplatwormen, dus dat is het derde stipje op de Deense kaart in INaturalist!

Andere activiteiten van de werkgroep waren dat ik validator op Waarneming.nl ben geworden van de familie Geoplanidae, dat er een artikel over de nieuwe vondsten is verschenen in Nederlandse Faunistische Mededelingen, dat mijn vondsten volgend jaar meedraaien met de DNA-analyses in het kader van het grote Naturalis-project ARISE, en dat ik in november bij Naturalis ben aangesteld als senior collectiebeheerder voor het tricladdenproject. Dat houdt in dat ik een infrastructuur aanleg voor het toekomstbestendig maken van de tricladdencollectie van Naturalis. Deze is de grootste ter wereld, mede dankzij de donatie van 25.000 glaspreservaten van de Japanner Kawakatsu. Dit pak ik samen met Ronald Sluys op, en als de coronamaatregelen het toelaten, ook met een aantal vrijwilligers.

Verder een oproep: voor het goed in kaart brengen van de verspreiding van landplatwormen zijn de waarnemingen van natuurliefhebbers van groot belang. Voor de herkenning staat er

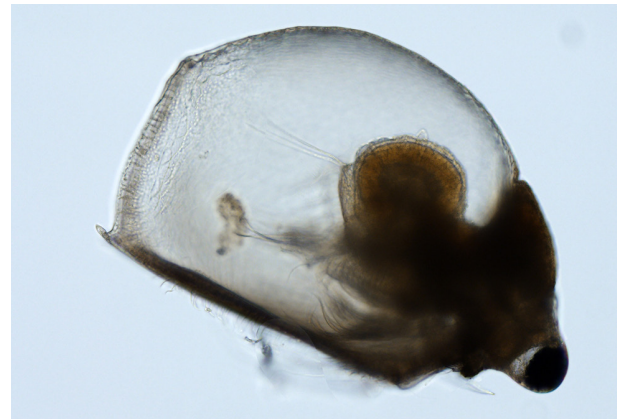
op de EIS-website een zoekkaart en een soortzoeker, waarmee het goed mogelijk is om de 12 landplatwormen die nu bekend zijn uit Nederland, op naam te brengen.

Vind je een landplatworm, probeer dan goede foto's te maken van levende dieren en meld ze via Waarneming.nl of bij eis@naturalis.nl. Daarnaast zouden we ook graag in kwekerijen en tuincentra gaan zoeken. Heb je daar contacten (of werk je er zelf), laat het me weten, ik kom graag langs.

Sytske de Waart

Zoöplankton

Begin dit jaar is samen met het NIOO een begin gemaakt met het bepalen van de COI barcodes van de Nederlandse water-vlooien. Er zijn 203 locaties bemonsterd en 83% van de Nederlandse zoet- en brakwatersoorten is verzameld. De meest verrassende vondst was *Scapholeberis microcephala*. Deze soort werd voor het eerst in Drenthe gevonden in het Bargerveen en in een ven bij Westerbork. De soort was bekend van een ven op de Asselse heide (Veluwe) uit 1930 en vier vennen in Noord-Brabant tussen 2002 en 2008.

Scapholeberis microcephala, Boswachterij Hooghalen, 10 september 2021 (foto Martin Soesbergen).

Opmerkelijk was dat *Simocephalus exspinosus*, die als vrij algemeen te boek staat, niet werd gevangen. Deze soort is in 2014 definitief gesplitst in *S. exspinosus* en *S. congener*. De 18 waarnemingen in dit onderzoek betroffen allemaal *S. congener*. Het lijkt er op dat *S. exspinosus* veel minder voorkomt dan *S. congener* en dat de eerste soort in een iets brakker milieu leeft.

In het Haringvliet werden enkele nieuwe soorten voor de Nederlandse fauna gevonden, twee raderdieren en een slurfwatervlo. Ook werd *Eurytemora carolleeae*, een recent (2012) in Nederland verschenen Amerikaanse copepode aangetroffen. Het lijkt er op dat in 20 jaar dat er geen zoöplankton is gemonitord toch wel het nodige is veranderd in de Nederlandse fauna, maar dat dat onopgemerkt is gebleven.

Er is een geactualiseerd overzicht gemaakt van de Nederlandse planktonische zoet-, brak- en zoutwater soorten roeipootkreeftjes (Copepoda) en er wordt gewerkt aan overzichten van de raderdieren en ciliaten.

Martin Soesbergen

Slankpootvliegen

De oproep in de vorige EIS-Nieuwsbrief (nr. 73) tot medewerking aan het project ‘Verspreidingsatlas Slankpootvliegen’ heeft duidelijk zijn effect niet gemist. We ontvingen immers diverse berichten en bijkomende monsters van verschillende Nederlandse entomologen. Monsters van de vijf volgende gebieden werden reeds volledig verwerkt: De Velhorst (Lochem), Lage Veld (Uddel), Groote Veld (Vorden), Korenburgerveen en Wooldse Veen (Winterswijk) (met dank aan Robert Ketelaar, Elias de Bree en Jaap Bouwman). In totaal werden van deze gebieden 13.780 exemplaren van 89 soorten op naam gebracht, waaronder vermoedelijk twee nieuwe soorten voor Nederland. Daarna gingen we aan de slag met de validatie van waarnemingen mét foto in Waarneming.nl die nog niet eerder door vliegenexperts waren nagekeken. Ook dit rondde we een paar dagen geleden af met bijna 8300 extra validaties tot gevolg, wat overeenkomt van ca. 55% van het totaal aantal waarnemingen van slankpootvliegen (15.000) in dit portaal. We konden hierbij maar liefst 172 soorten onderscheiden, goed voor 2/3 van de gekende Nederlandse fauna.

In een volgende fase pakken we de ca. 3700 gevalideerde waarnemingen aan. Immers, sinds het begin van deze eeuw is er wel wat veranderd op het vlak van soortherkenning en taxonomie, waardoor nazicht zinvol wordt. Dit zijn al veelbelovende resultaten maar nog veel leuker en spannender zijn de talrijke reacties en contacten die deze validatieactie opleverden. In een aantal gevallen was een betrouwbare identificatie enkel mogelijk via microscopisch onderzoek van het specimen. En best wel wat waarnemers wisselden vlot het geweer, eh, de camera

van schouder en trokken de natuur in op zoek naar het gefotografeerde diertje. En met succes! Ook dit leverde ons een aantal soorten op die nog niet eerder in Nederland zijn waargenomen. Een van de meest opmerkelijke vondsten betreft een *Medetera*-soort waarvan de identiteit nog niet vastligt. Een eerste melding bereikte ons begin dit jaar toen de soort in een serre werd ontdekt. Tijdens het valideren van waarnemingen, vooral uit het late najaar, bleek deze soort tot onze verbazing her en der in Nederland voor te komen. Wat meer is: de soort die wellicht een exoot is (een soort die van nature hier niet voorkomt) blijkt vooral in de nabijheid van menselijke bewoning te vertoeven. De laatste waarnemingen dateren zelfs van een paar dagen terug! Het loont dus zeker nog de moeite om nu een kijkje te nemen in de achtertuin of bij de plantenverkoopzaak in de buurt. Let hierbij vooral op verticale wanden (boomstammen, muren).

Ook een andere bijzondere soort, *Hercostomus rusticus*, die tot hier toe enkel van Limburg gekend was en aldaar in 1989 voor het laatst werd verzameld, duikt tot onze grote verrassing op diverse plaatsen op. En niet meteen in ongerepte natuur, maar in het centrum van steden als Amsterdam, Utrecht en Groningen! Het blijft dus een razend spannend project met bijzonder gewaardeerde bijdragen van heel veel entomologen en waarnemers. Hartelijk bedankt, iedereen!

Marc Pollet (Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek – INBO, Brussel)

Medetera spec. (foto Hein Nouwens).

Hercostomus rusticus (foto Jur Heijnen).

EIS-nieuws

Vervolg cursus Planten en dieren herkennen

SoortenNL heeft in 2021 een digitale cursus Planten en dieren herkennen georganiseerd. Hiervoor bleek veel belangstelling, maar liefst 1700 natuurliefhebbers deden mee. Daarom is er voor gekozen om een vervolg te organiseren. De wintercursus bestaat uit vijf lessen waarvan een over insecten (door Aglaia Bouma). De kosten zijn 25,00 €.

Roy Kleukers

Meer info en opgeven: <https://soortennl.nl/Cursus-Veldbiologie>

Met z'n Allen: Plantengallen!

Dankzij het atlasproject Met z'n Allen: Plantengallen! is er veel gebeurd. In 2019 hadden we al een mooie opmaat met drie gallexcursies, in 2020 startte het project met (door corona) weer drie excursies, aangevuld met een digitale excursie. In 2021 hadden we vier excursies en er staat nog één winterexcursie op de planning, want ook in de winter zijn er plantengallen te zien.

Naast excursies zijn er ook inmiddels vier nieuwsbrieven verschenen, met weetjes, nieuwtjes en wat er zoal gebeurt met plantengallen. Ook de pers wist ons bij de start goed te vinden. Zo is er een artikel geweest in Trouw en was ik bij Vroege Vogels. Daarnaast was er een Gallenpuzzel in Floron-tijdschrift Planten en waren er lezingen bij de veel gevolgde natuurcursus van SoortenNL, de Floron-dag en beide Jeugdbonden voor Natuurstudie.

Voor 2022, het laatste veldjaar van het project is de verschijning van de nieuwe EIS Veldgids Plantengallen gepland, een heruitgave van de gids van Roelof-Jan Koops die inmiddels vrijwel uitverkocht is. Ondertussen werkt stagiair Annemoon Tiemens aan enkele berichten voor Nature Today, om plantengallen meer onder de aandacht te brengen. Eerder dit jaar toonde stagiair Wouter van der Ham al aan dat esdoorn en haagbeuk in hun inheemse verspreidingsgebied meer plantengallen hebben dan in het deel van ons land waar deze boomsoorten niet inheems zijn.

Sinds de start van het project is Wouter Bosgra actief om waarnemingen te valideren. Daar is recent ook Jan van Harten bijgekomen. De oudere databases zijn grotendeels door stagiair Mathias Verhaak aan elkaar geknoopt.

In het laatste veldjaar gaan we nog excursies doen met enkele veldbiologische partnerorganisaties, is het de bedoeling om de laatste oude datasets aan het galbestand toe te voegen en zo veel mogelijk van het galbestand in Waarneming.nl in te laden.

Matthijs Courbois

HommelHulp Nederland 2017-2021

In oktober 2021 werd het vierjarige project HommelHulp Nederland afgerond. Het eindverslag is beschikbaar op de website van EIS, hieronder wordt een samenvatting van het project gegeven.

Het project had als doel het beter beschermen van bijen en hommels door (1) het opdoen en delen van kennis en (2) de opzet van landelijke monitoring. Het project bestond uit vijf projectpijlers waarin die doelen telkens als rode draad terugkeren: Bescherming, Landelijke monitoring, Kennisontwikkeling, Kennisontsluiting en Educatie.

In de pijler 'Bescherming' werd middels cursussen, lezingen en adviezen op maat kennis gedeeld over bijvriendelijk groenbeheer. Daarnaast werd in samenwerking met studenten onderzoek gedaan naar de verspreiding en levenswijze van de zandhommel, heidehommel en grashommel, zodat deze sterk bedreigde soorten beter beschermd kunnen worden. In de pijler 'Landelijke Monitoring' werd het Meetnet Hommels uitgerold en werden cursussen georganiseerd om de tellers te ondersteunen. Voor 'Kennisontwikkeling' werden diverse onderzoeken gedaan door studenten bij Naturalis en de medewerkers van EIS en De Vlinderstichting. Onder 'Kennisontsluiting' werd kennis gedeeld door o.a. diverse media-uitingen, overleg tussen experts en de organisatie van een Europees hommelsymposium. In projectpijler 'Educatie', ten slotte, werd de Nationale Bijentelling georganiseerd en werd een soortzoeker voor hommels ontwikkeld.

Tuinhommel *Bombus hortorum* (foto Niels Godijn).

In 2022 zal in Entomologische Berichten nog een themanummer over hommels verschijnen, evenals een nieuwe KNNV-hommelgids. Meerdere initiatieven blijven de komende jaren nog lopen, zoals het Meetnet Hommels, het dijkenproject en beheercursussen in samenwerking met groen opleidingsbedrijf Naturio.

Het project HommelHulp werd financieel mogelijk gemaakt door bijdragen van Stichting Dioraphte, Zabawas en het Prins Bernhard Cultuurfonds. Daarnaast investeerden Naturalis, EIS Kenniscentrum insecten en De Vlinderstichting eigen tijd in het project. Veel deelprojecten zijn groter opgezet dan aanvankelijk gepland dankzij aanvullende financiële bijdragen van diverse partijen, waaronder: Wereld Natuur Fonds, Uyttenboogaart-Eliasen Stichting, LandschappenNL, provincie Zuid-Holland, provincie Drenthe, provincie Noord-Brabant, provincie Overijssel en diverse gemeentes.

Linde Slikboer

Aziatische hoornaar bereikt Drenthe

Het algehele beeld van de Aziatische hoornaar in 2021 is er eentje van stabilisatie. Er zijn in 2021 iets minder locaties met Aziatische hoornaar gemeld dan in 2020 (24 om 26). Veel van de locaties lagen in de bekende haarden: Zeeuws-Vlaanderen, omgeving Eindhoven, omgeving Sittard. Verrassend was de vondst in Meppel, ver buiten het oude areaal. De activiteit was hier eerst hoog, maar verdween geheel in de loop van september. Vermoedelijk is het nest te gronde gegaan.

We hebben nieuw voorlichtingsmateriaal ontwikkeld en geplaatst op eis-nederland.nl/aziatischehoornaar. Het aantal correcte determinaties bij meldingen is nog steeds erg laag (<<1%). Het blijft dus zaak van iedere melding bewijsmateriaal te evalueren.

Theo Zeegers

Eerste nieuwsbrief werkgroep vliegend hert

Voor het vliegend hert wordt sinds enkele jaren een netwerk aan monitoringsroutes opgezet. Dit project is geïnitieerd door de provincie Gelderland en mag zich inmiddels ook verheugen op een bescheiden bijdrage vanuit het NEM. Het idee is om volgens een vast protocol tellingen uit te voeren langs transecten, zodat op een gestandaardiseerde manier gegevens verzameld worden. Het doel hiervan is om op termijn trends te kunnen berekenen voor het vliegend hert. Dit protocol is in Italië ontwikkeld en wordt momenteel in verschillende landen toegepast. De reden daarvoor is dat de huidige manier van losse gegevens

verzamelen zich goed leent voor het verkrijgen van een verspreidingsbeeld, maar dat het onmogelijk is om iets te zeggen over trends.

Om op een eenvoudige manier informatie uit te kunnen wisselen onder de monitoringvrijwilligers is een digitale nieuwsbrief opgezet. De eerste is in november van dit jaar verschenen. Hierin is wat achtergrondinformatie over de monitoring gegeven, evenals over het internationale initiatief. Verder zijn het vooral de vrijwilligers zelf die aan het woord komen en ervaringen delen over de monitoring of bijzonderheden rond het vliegend hert. De nieuwsbrief is te downloaden van eis-nederland.nl/vliegendhert.

John Smit

Insectencamera's DIOPSIS

Ook in 2021 zijn er weer zo'n 100 insectencamera's in het veld geplaatst om de aantallen en biomassa van vliegende insecten te monitoren. De ontwikkelingen, zowel technisch als organisatorisch, zijn nog steeds in volle gang. Dit jaar is voor het eerst met een nieuwe camera DIOPSIS 2.0 gewerkt. Ten opzichte van de vorige versie heeft dit ontwerp een groot aantal voordelen: hij is robuuster, flexibeler, lichter, waterdichter en verbruikt minder energie. De camera is bijna volledig op afstand bestuurbaar. De plaatsing in het veld kan nu zonder enig gereedschap ('plug and play'). Groot voordeel is ook dat na een eventuele storing deze camera zichzelf weer 'aan' kan zetten zonder dat daar een mannetje (m/v) voor nodig is. De camera's worden gebouwd door Faunabit.

De camera's hebben in de nazomer en herfst van 2021 gestaan op de inmiddels 'traditionele' locaties in Noord-Holland, Zuid-Holland, Zeeland en Gelderland. Nieuw is de deelname van de provincies Fryslân (9 camera's) en Flevoland (5). Het streven is om in Fryslân volgend jaar ook aansluiting te gaan zoeken met het grutto-onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen. De resultaten van 2021 worden deze winter doorgerekend. Wij hopen op de digitale EIS-dag begin 2022 resultaten te kunnen presenteren.

Theo Zeegers

De nieuwe DIOPSIS 2.0 camera.

Schotse aandacht voor Utrechtse ‘bijenhaltes’

Het Utrechtse bushokjesproject ging al meer dan eens de wereld over en afgelopen jaar werd het breed uitgemeten in een Schots bestuiversblog: <https://scottishpollinators.wordpress.com/2021/10/19/utrechts-new-treaty>. De van een sedumdak voorziene abri's konden rekenen op lovende woorden en zelfs navolging in verschillende steden. Het idee dat een dergelijke kleine ingreep een eenvoudige en positieve bijdrage kan leveren aan het milieu spreekt aan. Het sedumdak zorgt voor filtering van fijnstof, opvang van regenwater en verkoeling bij hitte, bovendien levert het een bijdrage aan de biodiversiteit in de stad. Ondanks het relatief kleine oppervlakte van slechts enkele vierkante meters, leveren de 360 aangepaste abri's samen een behoorlijke bijdrage. In het blog wordt ook ingegaan op het onderzoek dat door EIS Kenniscentrum Insecten in 2020 is uitgevoerd naar de toegevoegde waarde voor de biodiversiteit. Die bleek toen vooralsnog gering, vermoedelijk deels veroorzaakt door de droogte van dat seizoen maar ook door het gebruik van slechts één type plant: *Sedum*. In de aanbevelingen wordt aangeraden de diversiteit aan plantensoorten te vergroten teneinde de aantrekkelijkheid te verhogen voor bestuivers. Hier is de gemeente Utrecht in 2021 mee aan de slag gegaan. Dus wellicht dat de betreffende bushaltes daadwerkelijke ‘bijenhaltes’ kunnen worden, zoals ze genoemd worden in het Schotse blog.

John Smit

Problemen tussen wilde bestuivers en honingbijen in de Biesbosch

In de Biesbosch zijn grote populaties reuzenbalsemien aanwezig, een invasieve exoot uit de Himalaya. Imkers hebben dat de laatste jaren ontdekt en plaatsen in de nazomer daarom grote aantallen honingbijkasten rond de Biesbosch. We praten niet over tientallen maar cumulatief meerdere duizenden kasten. Aan de ene kant is dit vanuit de regelgeving toegestaan of beter gezegd: niet verboden. Aan de andere kant schuurt het met de natuurdoelstelling van het Natura 2000-gebied Biesbosch. De vraag van de provincie Zuid-Holland aan EIS was in kaart te brengen hoe erg dit nu eigenlijk is voor de wilde bestuivers. De resultaten hiervan zijn dat op grond van het voorzorgsbeginsel voor Natura 2000-gebieden (niks doen waarvan niet zeker is dat het de natuurwaarden kan aantasten) het aantal honingbijkasten beperkt zou moeten worden tot zo'n 120 (minder dan 5% van wat er nu staat!). Rondom de meest waardevolle delen van de Biesbosch zou een bufferzone zonder kasten in acht genomen moeten worden. De aanbevelingen zijn gebaseerd op een review van de internationale literatuur en eigen onderzoek van EIS in Nederland. Het hele rapport is te vinden op [Bestuivers.nl](https://bestuivers.nl) onder Actueel.

Theo Zeegers

Trends in aquatische insecten

Onlangs verscheen een grote studie naar trends van insecten met aquatische larven. Deze studie is door EIS en Radboud Universiteit verricht in opdracht van STOWA, het overkoepelend kennisinstituut van de waterschappen. De studie is geba-

seerd op monsters over 27 jaar in acht waterschappen. Algeheel beeld van de studie is dat het aantal individuen over deze periode halveerde, maar de diversiteit toenam. Kort gezegd gingen de zeer algemene soorten, veelal verbonden aan sterk geëutrofiëerde sloten, hard achteruit en namen de zeldzamere soorten vaak juist toe.

De studie zelf vindt duidelijk negatieve effecten van eutrofiëring en toxische stoffen. Wat verontrustend is, is dat het niveau van met name toxische stoffen vaak nog (ver) boven de normen ligt. Er is dus de laatste decennia progressie geboekt, maar er is ook nog een wereld te winnen. Zie verder [Stowa.nl/nieuws/onderzoek-ontwikkeling-watergebonden-insecten](https://stowa.nl/nieuws/onderzoek-ontwikkeling-watergebonden-insecten).

Theo Zeegers

Nederlandse Faunistische Mededelingen

In nummer 57 van NFM komt weer een grote diversiteit aan groepen aan bod. Deze keer veel aandacht voor exoten, dolkwespen, schorpioenmieren, mariene vlokreeften en spinnen. Ook twee bijdragen in de rubriek Waarnemingen en mededelingen. We zien dat de behoefte toeneemt om bijvoorbeeld nieuwe soorten laagdrempeliger te publiceren. We roepen dan ook op om meer gebruik te maken van deze rubriek.

- 1 F. Verheyde, J. Devalez & P. Geene – Eerste meldingen van dolkwespen in Nederland (Hymenoptera: Scolidae)
- 7 K. Verhoogt & S. IJland – De sepia mierenjager *Zodarion rubidum* nieuw voor Nederland (Araneae: Zodariidae)
- 13 H. Hop – De kokerjuffer *Leptocerus lusitanicus* nieuw voor Nederland (Trichoptera: Leptoceridae)
- 19 P. Boer, J. Noordijk & A.J. van Loon – Schorpioenmieren *Crematogaster* in Nederland (Hymenoptera: Formicidae)

- 29 B. Aukema, J.D.M. Belgers, V.J. Kalkman, G. Lommen, M. Renden, H. Soepenbergh & M. Speelman – Nieuwe en interessante Nederlandse wantsen XI (Hemiptera: Heteroptera)
- 51 G.W.A. Pennards, J.-W. van Zuijlen, E. de Bree & P.L.Th. Beuk – De sapstroomvlieg *Aulacigaster falcata* nieuw voor Nederland (Diptera: Aulacigastridae)
- 59 J.T. Smit, A. van Gilst, E. de Bree & A. de Wilde – Eerste populatie van de duistere villa *Villa longicornis* in Nederland (Diptera: Bombyliidae)
- 71 J.C. Dek – De steltmug *Dicranomyia affinis* nieuw voor Nederland (Diptera: Limoniidae)
- 75 M. Soesbergen – Het raderdier *Polyarthra luminosa* nieuw voor de Nederlandse fauna (Rotifera: Ploima: Synchaetidae)
- 81 M.A. Faasse & A. Gittenberger – De exotische vlokreeften *Aoroides longimerus* en *Erichthonius didymus* bereiken Nederland (Crustacea: Amphipoda)
- 89 M.A. Faasse & A.H.M. Ligthart – Aanvullingen op de kennis van de Nederlandse hydropoliepfauna (Cnidaria: Hydrozoa)
- 95 C.F.M. den Bieman, M.C. de Haas & R. Soethof – The leafhopper genus *Rhopalopyx* in the Netherlands (Hemiptera: Auchenorrhyncha: Cicadellidae)

Waarnemingen en mededelingen

- 107 J. Noordijk & P. Boer – Eerste vondst van de exotische hangmatspin *Erigone dentosa* (Araneae: Linyphiidae)
- 109 J. Noordijk – Aanvullende vondsten van weduwen *Latrodectus* in Nederland (Araneae: Theridiidae)
- 115 Errata

Publicaties

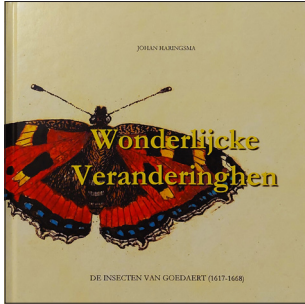
Door Ed Colijn, Roy Kleukers [RK], Sylvia van Leeuwen (Mollusca), Jinze Noordijk [JN] & Menno Reemer [MR].

Publicaties EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden

- Aukema, B. & D.J. Hermes 2021. Verspreidingsatlas Nederlandse wantsen (Hemiptera: Heteroptera). Deel VI: Supplement. – EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden.
- Bosch, J. van 't 2020. Bijen in Papendrecht: Slobbengors en snelfietspad A15. – EIS2020-25, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Bosch, J. van 't 2020. Bijen op 34 locaties in Haarlem: nulmeting en advies. – EIS2020-27, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Bosch, J. van 't, G. Bos & R. van Grunsven 2021. Rivierrombout *Stylurus flavipes*: beschrijving van relevante aspecten van ecologie en voorlopige inschatting van de effecten van werkzaamheden op deze soort. – EIS2021-15, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden & VS2021.036, De Vlinderstichting, Wageningen.
- Faasen, T., I. Raemakers, M. Reemer & J.[T.] Smit 2020. Trends van wilde bijen in Noord-Brabant. Rapportage 2019. – Ecologica & EIS2020-30, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Fernhout, T. & M. Reemer 2021. Bijen en andere bestuivers in stedelijk groen van Purmerend in 2021. – EIS2021-23, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Hooijmeijer, J., E. van der Velde, R. Fokkema, R. Howison, J. Onrust, E. Rakhimberdiev, A. Saarloos, E. Groenhof, Th. Zeegers & Th. Piersma 2021. Grutto Landschap Project: Jaarverslag 2020. – UG, WUR & EIS2021-06, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Koese, B. 2020. Aquatische macrofauna in het Bio Science Park te Leiden: nulmeting 2020. – EIS2020-29, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Kos, M. & M. Reemer 2021. Bijenmonitoring in duingebied Meijendel: herhaling 2021. – EIS2021-22, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Lugtenburg, J. 2021. De verspreiding en habitatkarakteristieken van de gewone oliekever rond het Haringvliet. – Studentenrapport Aeres Hogeschool Almere, EIS2021-14, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden & Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels.
- Nijssen, J. Bouwman, M. Weijters, R. Bobbink, J. Noordijk, B. de Wit, H. Sierdsma, E.O. Colijn & Th. Heijerman 2021. Biodiversiteit en duurzaamheid van oude bosreservaten. – Rapport Stichting Bargerveen, B-WARE, EIS2021-13, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden, Kroondomein het Loo en SOVON Vogelonderzoek.
- Noordijk, J., E. Colijn & D. Drukker 2021. Rapportage 'Beplanting Stadsoase Zaandam voor insecten'. – EIS2021-29, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Odé, B., B. Koese & M. Verhofstad 2020. Advies inventarisatie invasieve exoten Wetterskip Fryslân. – FLORON-rapport FL2020.045.e01, & EIS2020-33, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Reemer, M. 2020. Bijen en zweefvliegen in het Bio Science Park te Leiden: nulmeting 2020. – EIS2020-15, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Reemer, M. 2021. Advies insecten en faunapassages onder en over de A4 bij Leiden en Leidschendam. – EIS2021-18, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Reemer, M. 2021. Bijen en zweefvliegen in park Matilo te Leiden. – EIS2021-16, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Reemer, M. & M. Kos 2021. Bijen en zweefvliegen in het Groene Cirkels Bijenlandschap: herhaling 2021. – EIS2021-17, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Reemer, M., S. Klumpers & Th. Zeegers 2021. Bijen en balsemien: concurrentie tussen honingbijen en wilde bestuivers in de Biesbosch. – EIS2021-09, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Slikboer, L. 2021. Notitie: Bijen in het Voornes Duin (Groene Strand en Duinen van Oostvoorne). – EIS2021-19, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Slikboer, L. 2021. Wilde bijen in het Rotterdams havengebied. – EIS2021-25, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Slikboer, L. & V.J. Kalkman 2021. HommelHulp Nederland 2017-2021: Eindverslag. – EIS2021-20, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Slikboer, L. & Th. Zeegers 2020. Insecten in de Zegenpolder in Rhooen 2020. – EIS2020-26, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Slikboer, L. & Th. Zeegers 2020. De Aziatische hoornaar in Nederland in 2020. – EIS2020-28, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Slikboer, L. & Th. Zeegers 2021. De Aziatische hoornaar in Nederland: Ervaringen 2017-2020. – EIS2021-07, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Slikboer, L., E. Colijn, D. Drukker, R. Kleukers, B. Koese, A.J. van Loon, J. Noordijk, J.T. Smit & Th. Zeegers 2021. Nederlandse insecten: meer lacunes dan kennis. – EIS2021-04, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Smit, J. & M. Reemer 2020. Bijen op heideterreinen in de Gemeente Nunspeet: nulmeting 2020. – EIS2020-16, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Smit, J.T. 2020. Bijen en wespen in vijf gebieden in Utrecht. – EIS2020-13, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Smit, J.T. 2020. Tussenrapport. Vlakdekkende inventarisatie vliegend hert in het Natura 2000-gebied Veluwe. – EIS2020-31, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Smit, J.T. 2020. Tussenrapport. Transsectmonitoring vliegend hert in het Natura 2000-gebied Veluwe. – EIS2020-32, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.

- Smit, J.T. 2021. Beoordelingskader doelrealisatie instandhoudingsdoelstelling van het vliegend hert in Natura 2000 gebied Veluwe. – EIS2021-02, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Smit, J.T. 2021. Het vliegend hert op de Paasheuvel in Vierhouten. – EIS2021-10, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Smit, J.T. 2021. Bijen en wespen in vier gebieden in Utrecht. – EIS2021-24, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Smit, J.T. & J. Smit 2021. Bijenmonitoring Holthunsche hof, Berg en Dal: eerste ronde - 2021. – EIS2021-21, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Smit, J.T. & Th. Zeegers 2020. Honingbijen & wilde bestuivers in defensieterrainen. Deel 2: Arnhemse heide. – EIS2020-18, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Smit, J.T. & Th. Zeegers 2020. Honingbijen & wilde bestuivers in defensieterrainen. Deel 3: militair oefenterrein Havelte. – EIS2020-19, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Smit, J.T., Th. Zeegers & L. Slikboer 2021. Richtlijn plaatsing bijenkasten op defensieterrainen. – EIS2021-05, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Sparrius, L., E. van Norren, S. van Walsum, B. Koese & D. van der Hak 2020. Bestendig voorkomen van de habitatrichtlijnsoorten otter, drijvende waterweegbree en brede geelgerande waterroofkever. – Rapport 2020.37. Zoogdierverseniging, FLORON & EIS2020-34, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Stip, A., L. Slikboer, M. Tanis & J. Bokelaar 2020. Hommels in Nederlandse graslanden – resultaten van Weide Hommelmij. Rapport VS2020.033, De Vlinderstichting, Wageningen & EIS2020-23, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Tack, G. & P. Blondé (red.), P. Van den Bremt, M. Hermij, M. Alderweireldt, B. Aukema, R. Bosmans, L. Crevecoeur, P. De Becker, D. De Beer, G. De Knijf, W. Dekoninck, L. Denys, A. Dillen, M. Esprit, P. Grootaert, J. Gysels, Th. Heijerman, F. Hendrickx, M. Jacobs, P.-N. Libert, K. Lock, B. Maes, K. Meijer, J. Mortelmans, J. Noordijk, K. Peeters, M. Pollet, J. Ravoet, H. Ruysseveldt, L. Samsen, K. Scheers, R. Steenman, T. Struyve, N. Thys, B. Uitterhaegen, A. Van Braeckel, K. Vandekerckhove, P. Van de Kerckhove, F. Van de Meutter, D. Van Den Broeck, B. Van der Aa, K. van Dort, F. Vankerckhoven, M. Van Malderen, P. Vanormelingen, J. Van Uytvanck, W. Veraghtert & F. Verhaeghe 2021. Een biodiversiteitsaudit voor het Bos t'Ename na een Alle Taxa Biodiversiteit Inventarisatie en 30 jaar natuurbeheer. Rapport Natuurpunt Studie 2021/12, Mechelen & EIS2021-12, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Van de Meutter, F. W. Opdekamp & D. Maes 2021. IUCN Rode Lijst van de zweefvliegen in Vlaanderen 2021. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 56: 1-105.
- Wallis de Vries, M.F., J. Bokelaar, J.T. Smit, R. Versluis & A.J.M. Jansen 2021. Knelpunten voor terugkeer van bedreigde insecten in het natte zandlandschap: zijn de grote gebieden hersteld? – Rapportnummer 2021/OBN246-NZ, Kennisnetwerk OBN, Driebergen, De Vlinderstichting, Stichting Bargerveen & EIS2021-11, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Zeegers, Th. 2021. Nulmeting wilde bijen en zweefvliegen Amersfoort: eerste ronde - 2020. – EIS2021-01, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Zeegers, Th., J. Groothuis, R. Morssinkhof & L. Slikboer 2020. Insecten op akkers in Oost-Groningen in 2018, een eerste inventarisatie. – EIS2020-05, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Overige publicaties Nederland**
- Achterberg, C. van, F. Skeppstedt & S. Väänänen 2021. Revision of the Palearctic species of *Lysitermus* Foerster (Hymenoptera, Braconidae, Hormiinae). – ZooKeys 1040: 65-89.
- Adrichem, M. van 2021. Een observatie van een kortspruitwesp bij *Nomada fucata*. – HymenoVaria 23: 17-18.
- Akkermans, R.W. & W. Vergoossen 2021. De ossentonggraafwants (*Sehirus morio*) in Limburg (Heteroptera: Cydnidae). – Natuurhistorisch Maandblad 110 (3): 50-53.
- Akkermans, R.W., T. Martens & W. Vergoossen 2021. De wantsen van de Stalberg (Heteroptera). – Natuurhistorisch Maandblad 110 (2): 17-26.
- Anonymous 2021. Verslag Strabrechtse heide en Kleine Dommel. – HymenoVaria 23: 7-11.
- Anonymous 2021. Leuke waarnemingen 2020. – HymenoVaria 23: 13.
- Aukema, B. 2021. Wantsen (Hemiptera: Heteroptera) op licht in 2020. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 33-38.
- Aukema, B. & G. Lommen 2021. De eerste vondsten van de Nearctische *Blepharidopterus chlorionis* in Nederland (Heteroptera: Miridae). – Entomologische Berichten 81 (5): 231-232.
- Aukema, B. & S. Verbene 2021. De netwants *Galeatus maculatus* na meer dan een eeuw herontdekt in Nederland (Heteroptera: Tingidae). – Entomologische Berichten 81 (6): 275-276.
- Beauvèsère-Storm, A. de & J. Cuperus 2021. De kleine tepelhoren *Euspira montagui* (Forbes, 1838) (Gastropoda: Naticidae) in de Nederlandse Noordzee. – Spirula 427: 38-39.
- Belgers, J.D.M. & I. Roessink 2021. Heeft een bijenhotel onderhoud nodig? – Entomologische Berichten 81 (5): 191-194.
- Belgers, J.D.M., P.L.Th. Beuk, R. van der Weele & J. Prijs 2021. *Stilpon subnubilus*: een nieuwe bocheldansvlieg voor Nederland (Diptera: Hybotidae). – Entomologische Berichten 81 (1): 21-24.
- Bendt, Th., H. Cuppen & D. Tempelman 2021. *Cricotopus pulchripes* Verrall, 1912. – Macrofaunanieuws 154: 2-6.
- Berg, M.P. 2021. Verspreiding. – Bodembeesten in Beeld 2: [1-3].
- Berg, M.P. 2021. Nieuw voor Nederland. – Bodembeesten in Beeld 2: [3-5].
- Berg, M.P. 2021. Taxonomie. – Bodembeesten in Beeld 2: [5].
- Berg, M.P. 2021. Ecologie. – Bodembeesten in Beeld 2: [6].
- Berg, M.P. 2021. Nieuws - Nederlandse naamlijst springstaarten. – Bodembeesten in Beeld 2: [6].
- Berg, M.P. 2021. Verspreiding. – Bodembeesten in Beeld 3: [2-4].
- Berg, M.P. 2021. Nieuw voor Nederland. – Bodembeesten in Beeld 3: [4-5].
- Berg, M.P. 2021. Taxonomie. – Bodembeesten in Beeld 3: [5].
- Beuk, P.L.Th. 2021. *Threticus lucifugus*, een nieuwe motmug voor Nederland (Diptera: Psychodidae). – Entomologische Berichten 81 (4): 174-175.
- Beukema, J.J. 2020. Stoppen met tellen bij nul libellen. – Brachytron 21 (1-2): 3-11.
- Bieman, C.F.M. & P.H. Hoekstra 2021. The psyllid *Agonosoma succincta* new to the Netherlands (Hemiptera, Aphalaridae). – Entomologische Berichten 81 (2): 52-54.
- Bieman, C.F.M., M.C. de Haas, A.J. Langbroek & J. van Leeuwen 2021. New and interesting true hoppers for the Netherlands (Homoptera: Cixiidae, Delphacidae & Cicadellidae). – Entomologische Berichten 81 (6): 244-251.
- Bieman, C.F.M., M. Tanis, E.F. Drukker & S. de Waart 2021. The leafhopper fauna of green roofs including the Mediterranean leafhopper *Circulifer haematocephalus* new for the Netherlands (Auchenorrhyncha: Cicadellidae). – Entomologische Berichten 81 (2): 46-51.
- Blitterswijk, B. van, J. Deelstra & N. Kuipers 2020. Verslag zoektocht juchtleerkever (*Osmoderma eremita*) in Zuid-Limburg. – Sektie Everts Info 129: 5-6.
- Bloem, G.J. & J. Noordijk 2021. Arachnids (Arachnida: Araneae, Mesostigmata, Pseudoscorpiones) from tropical greenhouses at Rotterdam Zoo (the Netherlands), including a pholcid spider new to Europe. – Arachnologische Mitteilungen 61: 36-44.
- Boer, J. de 2021. Rondom de Boorne. Verslag van de excursie naar Zuidoost-Friesland, 30 juni 2018. – Spirula 428: 22-28.
- Boer, J. de & H. Bosma 2021. De brakwaterschelp *Rangia cuneata* (G.B. Sowerby I, 1832) in Friesland. – Spirula 428: 29-35.
- Boer, J. de & H. Bosma 2021. Oproep – let op de brakwaterstrand-schelp. – Twirre 31 (1): 26.
- Boer, P. 2020. Kan je aan een mierenest zien wie er in woont? – Forum Formicidarum 21 (3): 20-23.
- Boer, P. 2021. Mieren in mest van grote grazers. – Forum Formicidarum 22 (1): 18-20.
- Boer, P. & J. Breidenbach 2021. Alweer een nieuw gevestigd draaigatje in Nederland: het dwergdraaigatje *Tapinoma pygmaeum* (Hymenoptera: Formicidae). – Entomologische Berichten 81 (1): 34-35.
- Boesveld, A., S. van Leeuwen, C.M. Neckheim & A. Gmelig Meyling 2021. Natuurbeheer voor de nauwe korfslak. – De Levende Natuur 122 (1): 10-18.
- Bos, F. & R. Faber 2020. Meer krabbenscheer (*Stratiotes aloides*) in de provincie Utrecht. – Brachytron 21 (1-2): 20-30.
- Bos, G. & P. van der Marel 2021. Op speurtocht naar libellen in de Randstad. – Natura 118 (2): 18-20.
- Bosch, A. van den 2020. Ontstaan en ontwikkeling van polydome bosmierenkolonies, veldstudie op de Utrechtse Heuvelrug. – Forum Formicidarum 21 (3): 10-17.
- Bosman, J. & H. Kaljee 2021. Perenprachtkever tast helft Amsterdamse meidoorns aan. – Tuin + Landschap 2021 (20): 24-27.

- Bouvy, E. 2021. Overige kevers in de pijpvallen in De Kaaistoep in 2018. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep*. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 51-58.
- Bouvy, E. 2021. Overige kevers in de pijpvallen in De Kaaistoep in 2019. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep*. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 59-67.
- Bouvy, E. & P. van Wielink 2021. Sprinkhanen in de malaiseval in De Kaaistoep in 1998 en 2020. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep*. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 145-148.
- Bragt, P.H. van & G. van Moorsel 2021. *Parasabella langerhansi*, een nieuwe waaierworm in de Oosterschelde. – *Het Zeepaard* 81 (1): 45-52.
- Bree, E. de & R. van den Broek 2021. An introduction of *Pogonosoma maroccanum* in the Netherlands (Diptera: Asilidae). – *Entomologische Berichten* 81 (6): 275.
- Breugel, P. van 2021. Bijenhôtels met open armen? – *HymenoVaria* [22], Themanummer Bijen in de stad: 116-122.
- Breugel, P. van 2021. Een muurwesp op groot kaasjeskruid. – *HymenoVaria* 23: 20-22.
- Breugel, P. van 2021. *Leucospis dorsigera* in mijn tuin. – *HymenoVaria* 24: 64-65.
- Breugel, P. van 2021. *Xiphydria* (Latreille, 1803). – *HymenoVaria* 24: 67-68.
- Breugel, P. van 2021. Ontmoetingen met baardwespen (Vespidae). – *HymenoVaria* 24: 69-71.
- Bruijn, J.A.C. de, I. Vosteen, L.E.M. Vet, H.M. Smid & J.G. de Boer 2021. Multi-camera field monitoring reveals costs of learning for parasitoid foraging behaviour. – *Journal of Animal Ecology* 90 (7): 1635-1646.
- Buggenum, H., J. Tilmans & W. Vergoossen 2021. De weidesprinkhaan ook ontdekt in Limburg. – *Natuurhistorisch Maandblad* 110 (10): 243-244.
- Buiter, R. 2021. Achteruitgang van sommige soorten zweefvliegen bedraagt 80 procent. – *De Levende Natuur* 122 (2): 45.
- Burgers, J. 2021. Verspreiding en biologie van de hazelaarboktor *Obeira linearis* (Coleoptera: Cerambycidae) in Nederland. – *Entomologische Berichten* 81 (1): 25-31.
- Burgers, J. 2021. Twee knotshoutkevers herontdekt in Nederland: *Oxytaenus variolosus* en *Teredus cylindricus*. – *Entomologische Berichten* 81 (4): 131-136.
- Colijn, E.O., Th. Heijerman & J. Noordijk 2021. De vermiljoenkever op weg naar het Nederland van boven de grote rivieren (Coleoptera: Cucujidae: *Cucujus cinnaberinus*). – *Entomologische Berichten* 81 (1): 32.
- Colijn, E.O., Th. Heijerman, A.J.A. Heetmans & N.J.B. Mentink † 2021. *Trichoferus campestris* in Nederland, met een eerste vondst buiten de risicolocaties (Coleoptera: Cerambycidae). – *Entomologische Berichten* 81 (5): 215-221.
- Colijn, E.O., J.C.P.M. van de Sande & B. van de Meulengraaf 2021. De zwartlijf *Neomida haemorrhoidalis*, wederom een nieuwe doodhoutkever voor Nederland (Coleoptera: Tenebrionidae). – *Entomologische Berichten* 81 (4): 144-148.
- Couckuyt, J. 2021. Is de spectaculaire uitbreiding van het Kaasjeskruidkoppje *Carcharodus alceae* (Lepidoptera: Hesperidae) in de Lage Landen het gevolg van de klimaatverandering? – *Phegea* 49 (4): 147-178.
- Craats, A. van de, K. van Bochove, C. Cusell & E. Raaphorst 2021. De dichtheid van de rode Amerikaanse rivierkreeft bepalen: vangen of eDNA? – *De Levende Natuur* 122 (4): 141-143.
- D'Hont, A., A. Gittenberger, A.J. Hendriks & R.S.E.W. Leuven 2021. Dreissenids' breaking loose: differential attachment as a possible driver of the dominance shift between two invasive mussel species. – *Biological Invasions* 23: 2125-2141.
- Dees, A., O. Vorst, R. Jansen, C. van de Sande, F. van Nunen, B. Drost, B. van Maanen, J. Cuppen, G. van Ee, J. Wieringa, A. Bouma, T. Faasen & A. Threels 2021. Verslag weekendexcursie Aalten - 6-8 september 2019. – *Sektie Everts Info* 130: 9-16.
- Dekkers, G. 2021. Vijf jaar nachtvlinders en micro's zoeken in Grenspark Kalmthoutse Heide. – *Franje* 24 (47a): 47-49.
- Deventer, L. van 2021. Nieuwe of ongewone soorten voor enkele natuurgebieden in Brabant van 2019 en 2020. – *Franje* 24 (47a): 9-10.
- Diemen, A. van 2021. Bijen in Breda. – *HymenoVaria* [22], Themanummer Bijen in de stad: 86-88.
- Dijk, A. van 2021. Leuke waarneming: kleine dwergleemwesp. – *HymenoVaria* 23: 18.
- Dijk, A. van 2021. Eerste vondst van de ogentroostdikpoot langs de IJssel. – *HymenoVaria* 24: 74-77.
- Dijkshoorn, D. 2021. Waarnemingen van de klaverdikpoot *Melitta leporina* in Hennipgaarde, Zevenhuizen (Z.-H.). – *HymenoVaria* 24: 93-94.
- Dijkshoorn, D. & M. Tanis 2021. De roodrandzandbij *Andrena rosae*, een nieuwe verschijning ten noorden van Rotterdam. – *HymenoVaria* 23: 33-37.
- Drost, M.B.P. 2021. De glanskever *Meligethes brachialis*, alsnog een Nederlandse soort (Coleoptera: Nitidulidae). – *Entomologische Berichten* 81 (5): 222-226.
- Dufraign, L. 2021. Inventaris van land-zoetwater slakken en tweekleppigen in Zondereigen en Baarle-Nassau. – *Nieuwsbrief het Merkske* 8: 41-49.
- Elemans, M. 2021. Groene specht foerageert op wegmieren tussen bestrating. – *Forum Formicidarum* 22 (1): 17-18.
- Elferich, C. & A. Mol 2021. Bladwespen: buitenbeentjes onder de wespen. – *Natura* 118 (3): 10-13.
- Ent, L.-J. van der 2021. Zweefvliegen op de Veluwezoom rondom Velp en Rozendaal. – *De Vliegenmepper* 30 (1): 3-7.
- Erkelens, J.A. van, J. Wind & J.D.M. Belgers 2021. Zeven nieuwe bloemvliegen (Diptera: Anthomyiidae) voor Nederland. – *Entomologische Berichten* 81 (2): 55-69.
- Felix, R., P. Boer & B. Aukema 2021. Pijpen, potten en emmers; enkele resultaten van 2019 en 2020. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep*. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 91-96.
- Ferguson, W. 2021. Stedelijk gebied brongebied voor wilde bijen, klopt dat wel? – *HymenoVaria* [22], Themanummer Bijen in de stad: 131-137.
- Ferguson, W. 2021. Kort verslag Hymenoptera mini-symposium 23-3-2021. – *HymenoVaria* 23: 12.
- Ferrer-Suay, M. & R. Soethof 2021. First record of *Alloxysta brevis* (Thomson, 1862) (Hymenoptera: Figitidae: Charipinae) from The Netherlands. – *Zooleentia* 1: 10-16.
- Fleurke, S. 2021. Hommels als 'huisdier' houden in je tuin. Een beknopte handleiding. – *HymenoVaria* [22], Themanummer Bijen in de stad: 43-47.
- Franssen, M. 2021. Nachtvlinders in de Groene Grens. – *Franje* 24 (47a): 30-33.
- Garrevoet, Th. & R. Goossens 2021. *Eusphecia melanocephala*, een nieuwe wespvlinder voor Nederland (Lepidoptera: Sesiidae). – *Entomologische Berichten* 81 (4): 149-152.
- Geraeds, R.P.G. 2021. De aantrekkingskracht van door brand aangetaste bomen op gele wespenboktorren (*Plagionotus detritus*). – *Natuurhistorisch Maandblad* 110 (5): 113-119.
- Geraeds, R.P.G. 2021. Boktorren in het Annendaalsbos. Een driejarige monitoring met een vergelijking van inventarisatiemethoden. – *Natuurhistorisch Maandblad* 110 (6): 135-144.
- Geraeds, R.P.G., W.G. Vergoossen, M.P.W.M. Poeth & E. van Asseldonk 2021. Waarnemingen van de kleine timmerboktor (*Acanthocinus griseus*) in de Meinweg. – *Natuurhistorisch Maandblad* 110 (5): 97-102.
- Gerrits, G., L. Hemerik, C. van der Linden, R. Waenink & M. Schilthuizen 2021. *Bradycellus distinctus* in het kustgebied van Voorne: niet verdwenen maar verhuisd (Coleoptera, Carabidae). – *Sektie Everts Info* 132: 9-11.
- Gielis, C. 2021. Wespen en ... – *Franje* 24 (48): 119-120.
- Gigasse, M., J. Paalhaar, A. Schoutens, C. Londerman, I. Borkent, T. Meijer, S. Jonker, E. Oorthuysen, C. van Emst & H. Derksen 2021. Ervaringen uit het veld. – *Nieuwsbrief Werkgroep vliegend hert* 1: 8-16.
- Giovanni, F. Di, P.L. Scaramozzino, A. Loni & A. Lucchi 2021. Taxonomic revision of the *Campoplex difformis* group (Ichneumonidae, Campopleginae), with particular reference to species of economic importance. – *European Journal of Taxonomy* 740: 1-35.
- Gmelig Meyling, A., T. Neckheim & W. Bol 2021. Nauwe korfslak-excursie voor de beheerders van PWN. – *Zoekbeeld* 11 (1): 6-8.
- Groothedde, B. 2021. Waarneming van een roodstreepspanner. – *Franje* 24 (48): 118.
- Groothuis, J. 2021. Een kijk in het minibrein van de mier - reprise. – *Forum Formicidarum* 22 (1): 21-25.
- Haaren, T. van 2021. Aanvulling van de lijst van Nederlandse erwtenmossels met drie 'nieuwe' soorten (Bivalvia: Sphaeriidae). – *Spirula* 427: 54-58.

- Haaren, T. van 2021. Een levende stompe grondwaterslak *Avenionia roberti* Boetters, 1967 in de Maas bij Grevenbicht. – *Spirula* 428: 51-52.
- Haaren, T. van 2021. Een nieuwe exoot in Nederland: het Zuid-Amerikaanse brakwaterhorentje *Heleobia charruana* (d'Orbigny, 1841). – *Spirula* 428: 53-54.
- Haaren, T. van, B. van Maanen, B. Achterkamp & D. Tempelman 2021. Geannoteerde standaardlijst van determinatieliteratuur voor Nederlandse aquatische macro-invertebraten. – *Macrofauna-nieuwsbrief* 155: 4-34.
- Haaren, T. van, T.M. Wolsford, B. Stelbrink, G.A. Collado, I.C.B. Gonçalves, W.S. Serra, F. Scarabino, A. Gittenberger & E. Gittenberger 2021. *Heleobia charruana* (Gastropoda, Truncatelloidea, Cochliopidae), a South American brackish water snail in Northwest European estuaries. – *Basteria* 85 (1): 82-91.
- Hallmann, C.A. & E. Jongejans 2021. Long-term trends and drivers of aquatic insects in the Netherlands. – *STOWA-nummer* 2021-39, STOWA.
- Haringsma, J. 2020. Wonderlijke veranderingen. – Uitgave in eigen beheer. Te bestellen via grimasxx@gmail.com. Kosten: € 30,00 (inclusief verzending).
- In deze bijzondere uitgave staat het werk van Johannes Goedaert (1617-1668) centraal. Deze Zeeuwse onderzoeker publiceerde het driedelige *Metamorphosis Naturalis*, over de ontwikkeling van dieren, grotendeels gebaseerd op eigen onderzoek. Hierin staan ook de eerste vermelding voor Nederland van veel insecten. Johannes Haringsma maakt met dit boek de vertaalslag naar de huidige stand van de kennis. De teksten zijn van Goedaert zijn omgezet naar modern Nederlands door de Stichting Vrijwilligers-netwerk Nederlandse Taal en met behulp van entomologen werd de huidige naam achterhaald. Van 25 soorten worden de prenten van Goedaert afgebeeld, evenals foto's van de dieren in het veld. [RK]
-
- Heffer, J. 2021. Libellen in De Kaaistoep in 2020. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep*. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 29-32.
- Heemskerk, P. & B. Koeze 2021. Elf jaar rivierkreeftmonitoring rond Vinkeveen. – *De Levende Natuur* 122 (4): 134-137.
- Heijerman, Th. & K. Alders 2021. Het genus *Ischnoptera* in Nederland (Coleoptera: Brentidae). – *Entomologische Berichten* 81 (4): 160-169.
- Heijerman, Th. & B. Aukema 2021. *Silvanus reticulatus*, een nieuwe exoot voor de Nederlandse fauna (Coleoptera: Silvanidae). – *Entomologische Berichten* 81 (5): 211-214.
- Heijerman, Th. & W. Bosgra 2021. *Otiorynchus cribricollis*, een nieuwe invasieve snuitkever voor Nederland (Coleoptera: Curculionidae). – *Entomologische Berichten* 81 (4): 122-130.
- Hendriks, P. & P. Verdonchot 2021. Observations on the growth of *Dytiscus dimidiatus* (Coleoptera: Dytiscidae) larvae reared on single or multiple prey species. – *Entomologische Berichten* 81 (4): 131-136.
- Hermans, J.T. 2021. De gaffelwaterjuffer (*Coenagrion scitulum*) in Limburg (Odonata: Coenagrionidae). De gestage opmars van een zuidelijke soort. – *Natuurhistorisch Maandblad* 110 (3): 39-49.
- Hermans, J.T. 2021. De gewone bronlibel (*Cordulegaster boltonii*) in Limburg. Een ernstig bedreigde soort door toenemende verdroging. Deel 1: Verspreiding en habitateisen. – *Natuurhistorisch Maandblad* 110 (7): 151-164.
- Hermans, J.T. 2021. De gewone bronlibel (*Cordulegaster boltonii*) in Limburg. Een ernstig bedreigde soort door toenemende verdroging. Deel 2: Ecologie en bedreigingen. – *Natuurhistorisch Maandblad* 110 (8): 207-217.
- Hirschi, W. 2021. De grote berkenwespvlerder *Synanthedon scoliaeformis*, een nieuwe soort voor Nederland (Lepidoptera: Sesiidae). – *Entomologische Berichten* 81 (1): 2-5.
- Hoeymans, B. 2021. Dagvlinders. – *Nieuwsbrief het Merkske* 8: 22-26.
- Hoeymans, B. 2021. Nachtvvlinders. – *Nieuwsbrief het Merkske* 8: 27-29.
- Hoven, W. van den 2021. Overwinterende vliegen. – *De Vliegenmepper* 30 (1): 9-10.
- Huijbregts, H. 2021. Dubbelgangers. Het *Aphodius fimetarius*-complex: twee soorten & vier namen (Scarabaeidae). – *Sektie Everts Info* 132: 4-7.
- Huijzers, G. & M. Kos 2021. Eerste vondst nest dikbek-behangsbij in Nederland. – *HymenVaria* 24: 77-80.
- Inden, M., T. Neckheim & K. Margry 2021. Nieuw in Nederland: de Iberische bochelslak *Drusia valenciennii* (Web & Van Beneden, 1836). – *Spirula* 426: 9.
- Janssen, A.W. 2021. Errata to Janssen et al., 2020. The Naturalis collection of pelagic Gastropoda (Mollusca). – *Basteria* 85 (1): 106.
- Kaag, K. 2021. Inheemse vlinders op Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers (2). – *Franje* 24 (47b): 89-90.
- Kaag, K. 2021. Mini-excursies in de Schoorlse Duinen. – *Franje* 24 (48): 115-117.
- Kanters, S., B. Brederveld & C. Cusell 2021. Waterkwaliteit is van invloed op de kritische kreeftendichtheid voor overleving krabben-scheer. – *De Levende Natuur* 122 (4): 151-154.
- Kanters, S., M. Schrama & C. Cusell 2021. Verknipping van krabben-scheer door de rode Amerikaanse rivierkreeft. – *De Levende Natuur* 122 (4): 148-150.
- Kerkhof, W. & H. Nieuwenhuijsen 2021. Bijvangst op natuurbrug Zandpoort. – *Tussen Duin & Dijk* 20 (4): 16-18.
- Kersbergen, A.P. & B. Achterkamp 2020. Eerste vondst van de dansmug *Chernovskii orbiculus* (Diptera: Chironomidae) in Nederland. – *Macrofaunanieuwsbrief* 152: 8-9.
- Ketelaar, R. 2020. Schietmotten vangen met malaisevallen levert een paar leuke soorten op: nieuwe locaties voor *Anobolia brevipennis* en *Hagenella clathrata*. – *De Digitale Kokerjuffer* 23: 19-26.
- Klein, W. 2021. Wespen in De Kaaistoep in 2020. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep*. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 47-50.
- Koert, J. & G. Majoor 2021. De cilindrische korfslak *Truncatellina cylindrica* leeft over 25 km langs het Julianakanaal tussen IJtteren en Echt. – *Spirula* 427: 18-22.
- Koeze, B. 2021. Rivierkreeften in Nederland: een smakelijke geschiedenis. – *De Levende Natuur* 122 (4): 124-126.
- Koeze, B. 2021. Even voorstellen: de rivierkreeften in Nederland. – *De Levende Natuur* 122 (4): 127-132.
- Kolcsár, L.-P., P. Oosterbroek, D. Gavryushin, K. Magne Olsen, N. Paramonov, V. Pilipenko, J. Starý, A. Polevoi, V. Lantsov, E. Eiroa, M. Andersson, J. Salmela, C. Quindroit, M. d'Oliveira, E.G. Hancock, J. Mederos, P. Boardman, E. Viitanen & K. Watanabe 2021. Contribution to the knowledge of Limoniidae (Diptera: Tipuloidea): first records of 244 species from various European countries. – *Biodiversity Data Journal* 9: e67085.
- Koning, F. & H.-J. Koning 2021. Hoornaars in de Amsterdamse Waterleidingduinen. – *Tussen Duin & Dijk* 20 (3): 12-13.
- Kooi, R.E. 2021. Van wespen genieten! – *HymenVaria* 24: 80-82.
- Korshunova, T.A., F.M.F. Driessen, B.E. Picton & A.V. Martynov 2021. The multilevel organismal diversity approach deciphers difficult to distinguish nudibranch species complex. – *Scientific Reports* 11: 18323. <https://doi.org/10.1038/s41598-021-94863-5>.
- Kos, M. 2021. Mieren als nestpredatoren van hommels. – *HymenVaria* 23: 38-43.
- Kos, M., D. Dijkshoorn, T. Fernhout & M. Speelman 2021. Heidehommels in het Limburgse heuvelland: terug of nooit weggeweest? – *HymenVaria* 23: 22-24.
- Kreijger, P. 2021. Vlinders en insecten in een ander perspectief. – *Franje* 24 (47b): 96-98.
- Kreijger, P. 2021. Vlinders en insecten in een ander perspectief - vervolg. – *Franje* 24 (48): 131-132.
- Kronenberg, G.C. 2021. Eponyms of persons connected to the Netherlands Malacological Society, 3rd edition, April 24, 2021: 1-50. – *Netherlands Malacological Society*.
- Kuijk, T. van, J.C. Biesmeijer, B.B. van der Hoorn & P.F.M. Verdonchot 2021. Functional traits explain crayfish invasive success in the Netherlands. – *Scientific Report* 11: 2772. <https://doi.org/10.1038/s41598-021-82302-4>.
- Kuijken, P. 2021. Bijen in de tuin in Zandvoort gedurende de periode 2004-2020. – *HymenVaria* [22], Themanummer Bijen in de stad: 31-33.
- Kuijken, P. 2021. Inventarisatie Oosterduinsemeer in de gemeente Noordwijkerhout. – *HymenVaria* 23: 32-33.
- Kuijper, W. 2021. Op zoek naar brakwatermollusken in Den Helder. – *Spirula* 429: 28-31.
- Kuijper, W.J. 2020. De libellenfauna van een duinmeertje in de Amsterdamse Waterleidingduinen (Noordwijk, Zuid-Holland) in de perio-

- de 2003-2020. – *Brachytron* 21 (1-2): 53-65.
- Kuiper, J. 2021. De wulk *Buccinum undatum* Linnaeus, 1758. Variatie in vorm en aantal, visserij en bedreiging door toedoen van de mens. – *Spirula* 427: 42-49.
- Kuper, J. 2021. CSI in de libellenwereld: DNA van gehoorde larven blijkt van *Sympetrum sanguineum* te zijn (en niet van *Cordulia aenea*). – *Macrofaunanieuws* mail 153: 2-7.
- Lammers, M. & S. Ulenberg 2021. De bronswesp *Tetrastichus temporalis* in Nederland, met informatie over biologie en geassocieerde soorten (Hymenoptera: Chalcidoidea: Eulophidae). – *Entomologische Berichten* 81 (6): 238-240.
- Lammertsma, D.R., J.M. Stam, D.E. te Beest, W.A. Ozinga, A.M. Schmidt & D. Kleijn 2020. Insectenmonitoring: een vergelijking van drie veelgebruikte vangstmethoden. – *De Levende Natuur* 121 (6): 206-210.
- Langbroek, W. 2021. De eerste bevestigde waarneming van *Dixa puberula* in Nederland: najaarsvondst van een larve in de Hermansbeek bij Vaals. – *Macrofaunanieuws* mail 153: 8-12.
- Langbroek, W. & B. de Boer 2021. Bijzondere macrofaunasoorten in het beheergebied van Hoogheemraadschap Hollands-Noorderkwartier in 2020. – *Macrofaunanieuws* mail 154: 7-12.
- Langbroek, W. & B. de Boer 2021. Bijzondere soorten macrofauna in het beheergebied van Waternet. – *Macrofaunanieuws* mail 154: 13-19.
- Langbroek, W., B. de Boer & D. Tempelman 2021. Bijzondere dansmuggen en andere Diptera in het beheergebied van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier in 2020. – *Macrofaunanieuws* mail 154: 20-26.
- Langbroek, W., D. Tempelman & G. van Ee 2020. Het Hargergat: waterparel langs de binnenduinrand. – *Macrofaunanieuws* mail 152: 2-7.
- Langbroek, W., D. Tempelman & G. van Ee 2021. Waterparel het Hargergat. – *Tussen Duin & Dijk* 20 (2): 8-11.
- Langeracht, W. & K. Margry 2021. Nieuw in Nederland: de groene aardslak *Limacus maculatus* (Kaleniczzenko, 1851). – *Spirula* 428: 36-38.
- Langeracht, W., P.G. van der Haar & K. Margry 2021. The green cellar slug *Limacus maculatus* (Kaleniczzenko, 1851) (Gastropoda, Pulmonata, Limacidae) new for the Netherlands. – *Basteria* 85 (1): 6-12.
- Leeuwen, S. van & G. Majoor 2021. Slakken in de ENCI-kalksteengroef bij Maastricht. – *Spirula* 427: 8-13.
- Lemmers, P., F. Collas, R. Gylstra, B. Crombaghs, G. van der Velde & R. Leuven 2021. Risico's en mogelijk beheer van invasieve rivierkreeften. – *De Levende Natuur* 122 (4): 170-174.
- Lemmers, P., F. Spikmans & B. Koese 2021. Is de opmars van de marmerkreeft in Nederland nog te stuiten? – *De Levende Natuur* 122 (4): 138-140.
- Lenders, A.J.W. & I. Simons 2021. Het effect van een heidebrand op het voorkomen van de blauwvleugelsprinkhaan (*Oedipoda caerulea*) in de Meinweg. Kleurverandering als aanpassing. – *Natuurhistorisch Maandblad* 110 (5): 103-112.
- Loon, A.J. van 2020. MWG-excursie naar Koningsheide en Grote Heide (Deelerwoud) op 29 augustus 2020. – *Forum Formicidarum* 21 (3): 23-25.
- Loon, A.J. van, J. Noordijk & H. Verboom 2021. Exotische mieren in Maastricht: een voorbode voor meer Nederlandse steden? – *Natuurhistorisch Maandblad* 110 (4): 63-68.
- Loos, L. van der, M. Otten & B. Oonk 2021. Een *Corambe* zeenaaktslak in de Oosterschelde: een nieuwe soort of de terugkeer van een oude bekende? – *Spirula* 427: 30-31.
- Maanen, B. van, F. van Nunen, O. Vorst, R. Jansen, C. van de Sande, J. Cuppen, T. Faasen, A. Dees, R. de Goeij, G. van Ee, J. Muilwijk, A. Littel, D. Belgers & H. Huijbregts 2021. Verslag extra excursie Groote Molenbeekdal (Sevenum) - 13 juni 2020. – *Sektie Everts Info* 131: 6-16.
- Mabelis, A.A. 2021. Zijn bosmieren gewilde dieren? – *Forum Formicidarum* 22 (2): 3-9.
- Margry, K. 2021. Verslag van de excursie naar het Wijffelterbroek en het Heijkersbroek ten zuiden van weert op zaterdag 10 oktober 2020. – *Spirula* 427: 32-37.
- Margry, K. 2021. Verslag van de NMV excursie in de omgeving van Winterswijk, 5 september 2020. – *Spirula* 426: 21-26.
- Meer, D. van der 2021. Ik ben Roevie, een bosmier - wat mierenbroodjes te maken hebben met de natuur. – *Uitgeverij Boekscout*, 34 pp.
- Meer, F. van der 2021. Van west naar oost en van stad naar dorp. – *HymenoVaria* [22], Themanummer Bijen in de stad: 59-63.
- Mekel, J. 2021. Kleinschalig maaibeheer maakt grasland soortenrijker. – *HymenoVaria* [22], Themanummer Bijen in de stad: 144-149.
- Messelink, G.J., J. Lambion, A. Janssen & P.C.J. van Rijn 2021. Biodiversity in and around greenhouses: benefits and potential risks for pest management. – *Insects* 12 (10): 933.
- Middelma, V. & R. Vos 2021. Bladmineerdersexcursie bij Kwinteloijen, Rhenen op 29 september 2020. – *Franje* 24 (47b): 80-82.
- Mienis, H.K. 2021. De Griekse duinslak *Cernuella cisalpina* komt ook op Terschelling voor. – *Spirula* 426: 27.
- Mienis, H.K. 2021. Een eerste overzicht betreffende de verspreiding van de Aziatische korfmossel *Corbicula fluminea* in het binnenwater van de provincie Friesland. – *Spirula* 427: 14-15.
- Mienis, H.K. 2021. Een eerste verkenning van de mollusken aanwezig in het koelwaterbassin van de koffiefabriek in Joure. – *Spirula* 426: 28-30.
- Mienis, H.K. 2021. Een verder onderzoek naar weekdieren in de Kooibosjes op Terschelling, Friesland. – *Spirula* 426: 31-33.
- Moeliker, K. 2020. Twee dode insecten met een verhaal. – *Straatgras* 32 (2): 81-83.
- Mol, A. 2021. Neuroptera in de malaiseval in De Kaaistoep in 2020. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar*. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 149-151.
- Mol, A. 2021. Bladwespen (Symphyta) in De Kaaistoep in 1998 en 2020. Een vergelijking tussen de malaisevalvangsten in beide jaren. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar*. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 153-168.
- Mol, A. 2021. Overzicht van nieuwe soorten in De Kaaistoep. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar*. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 197-210.
- Mol, A.W.M. 2021. Ecologie en verspreiding van de Nederlandse varenbladwespen (Hymenoptera, Symphyta). – *Entomologische Berichten* 81 (1): 6-20.
- Mulder, G. 2021. *Cardita calyculata* (Linnaeus, 1758), een trapezelschelp nieuw voor Nederland. – *Spirula* 428: 10-12.
- Mulder, G. & A. van Peursen 2021. Mollusken inventarisatie in de Coepelduynen in 2019 en 2020. – *Hollandse Duinen* 78: 6-15.
- Mulder, J. 2021. Mass invasion of Elm seed bugs *Arocatus melanocephalus* (Fabricius, 1798) (Hemiptera Lygaeidae) in apartments in the Netherlands. – *Biodiversity Journal* 12 (1): 229-230.
- Muus, T. 2021. De biologie van *Gynnidomorpha alismiana*, met lidsteng (*Hippuris*) als nieuwe voedselplant. – *Franje* 24 (47b): 91-93.
- Muus, T. 2021. De biologie van *Ancylosis oblietella*, gevonden op heidespurrie (*Spergula morisonii*). – *Franje* 24 (47b): 94-95.
- Muus, T. 2021. Een levende herinnering aan Jacques Wolschrijn. – *Franje* 24 (48): 112-114.
- Muusse, T. 2020. De libellen van Zuid-Holland. – *Stichting Libellen in Zuid-Holland*, Dordrecht.
- Naves, C. 2021. *Idaea inquinata* wordt nog steeds regelmatig te Drempt waargenomen. – *Franje* 24 (47a): 61.
- Naves, C. 2021. Bijzondere gasten in de snackbar. – *Franje* 24 (48): 121-122.
- Neckheim, C.M., 2021. Een populatie van de getande melkslak *Otala lactea* (O.F. Müller, 1774) in Nederland. – *Spirula* 429: 5-7.
- Neckheim, C.M., 2021. Huidige verspreiding van de slanke duinhoren en de bolle duinhoren in Nederland. – *Spirula* 429: 45.
- Neckheim, T. & D. Groenendijk 2021. De nauwe korfslak *Vertigo angustior* heeft zich gevestigd rond het Kennemermeer bij IJmuiden. – *Zoekbeeld* 11 (1): 3-5.
- Nieukerken, E.J. van 2021. Waarnemen en determineren van bladminerende vlinders, met name Nepticulidae. – *Franje* 24 (47a): 50-60.
- Nieukerken, E.J. van 2021. Hoeveel soorten *Phyllocnistis* hebben we in Nederland (en België)? – *Franje* 24 (47b): 83-86.
- Nieuwegiesse, J. van de 2021. Het voorkomen van wilde bijen in de plaats Beilen. – *HymenoVaria* [22], Themanummer Bijen in de stad: 39-42.
- Nieuwenhuijsen, H., T. Peeters & D. Dijkshoorn (red.) 2020. Nederlandse bijen op naam brengen, deel 2. – *Jeugdbondsuitgeverij*, 232 pp.
- Nieuwenhuijsen, H. 2021. In memoriam Heinrich Wolf. – *HymenoVaria* 23: 3-4.
- Nieuwenhuijsen, H. 2021. In memoriam Michael Charles Day. – *HymenoVaria* 23: 4-5.
- Nieuwenhuijsen, H. 2021. Enkele waarnemingen van de roodbruine groefbij *Lasioglossum xanthopus* en haar broedparasiet de kraagbloedbij *Sphecodes spinulosus*. – *HymenoVaria* 24: 66-67.

- Nieuwenhuijsen, H. 2021. Nestbouw en levenscyclus van de andoornbij *Anthophora furcata*. – HymenoVaria 24: 87-92.
- Nieuwenhuis, F. 2021. Van gewone slobkousbij tot gedoemde slakkenhuisbij: tien jaar wilde bijenbeleid in Amsterdam. – HymenoVaria [22], Themanummer Bijen in de stad: 69-74.
- Nieuwkamer, R., C. Cusell, W. Rip, M. Meier, B. van der Wal, F. Cieraad, S. Kanters, J. Kampen & S. Guldemond 2021. Maatschappelijke kosten en baten van het wegvangen van rivierkreeften. – De Levende Natuur 122 (4): 160-164.
- Noordijk, J. 2021. Waarnemingen aan een gedeukte gouden tor op een nest van de glanzende houtmier. – Forum Formicidarum 22 (2): 16-20.
- Noordijk, J. 2021. De kaphooiwagen *Trogulus nepaeformis* (Opiliones: Trogulidae) komt ook buiten Zuid-Limburg voor. – Entomologische Berichten 81 (2): 76-77.
- Noordijk, J. 2021. De stofluis *Dorypteryx domestica* (Psocodea: Psyllipsocidae), een nieuwe exoot voor Nederland. – Entomologische Berichten 81 (3): 117-118.
- Noordijk, J. 2021. De mediterrane compostmier *Hypoponera eduardi* (Hymenoptera: Formicidae) heeft Nederland bereikt met potplanten. – Entomologische Berichten 81 (6): 256-258.
- Noordijk, J. 2021. Enkele nieuwe hooiwagensoorten (Opiliones) voor De Kaaistoep. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 25-28.
- Noordijk, J. & J. Groothuis 2021. Eerste vondsten van de langkaakhartkopmier *Strumigenys rogeri* (Hymenoptera: Formicidae) in Nederland. – Entomologische Berichten 81 (5): 230-231.
- Noordijk, J. & A. Kruithof 2021. Een nieuwe en al wijdverspreide stofluis in Nederland: *Peripsocus milleri* (Psocodea: Peripsocidae). – Entomologische Berichten 81 (2): 70-72.
- Noordijk, J. & A.J. van Loon 2021. Nog slechts drie nesten van de stronkmier op de Besthmenerberg. – Forum Formicidarum 22 (2): 9-13.
- Noordijk, J. & C. van Rijswijk 2020. Het eerste mierenreservaat in Nederland: 'De Heide' bij Bennekom. – Forum Formicidarum 21 (3): 3-9.
- Noordijk, J. & R. Swart 2021. De Europese bidsprinkhaan *Mantis religiosa* (Mantodea: Mantidae), een zich vestigende soort in Nederland. – Entomologische Berichten 81 (2): 42-45.
- Noordijk, J. & B. de Wit 2021. Mieren op en langs natuurkrakers van Het Utrechts Landschap. – Forum Formicidarum 22 (1): 4-11.
- Noordijk, J., G.J. Bloem & Th. Heijerman 2021. First European population of the tropical ant *Strumigenys emmae* (Hymenoptera: Formicidae). – Entomologist's Monthly Magazine 157: 211-214.
- Noordijk, J., P. Boer & Th. Heijerman 2021. Een nieuwe mierenexoot in Nederland: *Crematogaster schmidtii* (Hymenoptera: Formicidae). – Entomologische Berichten 81 (2): 74-75.
- Oetelaar, G. van den, J. van Ooijen & K. Magry 2021. De Geelders. Brabants leembos met spectaculaire biodiversiteit. – Natura 118 (3): 14-16.
- Oldenburg, C. 2020. Zoveel mogelijk exoten uit ballastwater. – Natura 117 (4): 6-8.
- Oldenburg, C. 2021. Zwemmende geraamten. – Natura 118 (1): 25.
- Oldenburg, C. 2021. Een jagende zebra in je achtertuin. – Natura 118 (2): 21.
- Oldenburg, C. 2021. De schorsvliegliche – Natura 118 (3): 23.
- Oors, R. 2021. Gouda en Gemert-Bakel, twee BovensteBeste Bermbeheerders. – HymenoVaria [22], Themanummer Bijen in de stad: 89-95.
- Oors, R. 2021. Succesvol ecologisch bermbeheer in Eindhoven. – HymenoVaria [22], Themanummer Bijen in de stad: 101-106.
- Oors, R. 2021. Beschermen van je collectie. – HymenoVaria 24: 99-102.
- Oosterlaar, S. 2021. De grote vuurvinder. – Natura 118 (3): 24-25.
- Overmeire, W. van 2021. MWG-excursie naar het eerste mierenreservaat in Nederland, 'De Heide' bij Bennekom, op 29 mei 2021. – Forum Formicidarum 22 (2): 14-15.
- Papenburg, G. 2021. Nachtvinders-in-de-golfscene centraal tijdens excursie Friese Vrijwilligersdag Natuur 2020. – Twirre 31 (1): 23-25.
- Peeters, T. 2020. Scelionide nieuw voor Nederland: *Tiphodytes gerriphagus*. – Macrofaunanieuwsmail 152: 10.
- Peeters, T. 2021. Tuininventarisaties in stad en dorp. – HymenoVaria [22], Themanummer Bijen in de stad: 24-25.
- Peeters, T. 2021. In gesprek met Arie Koster. – HymenoVaria [22], Themanummer Bijen in de stad: 64-68.
- Peeters, T. 2021. De Bijenstichting, 10 jaar later. – HymenoVaria [22], Themanummer Bijen in de stad: 112-115.
- Peeters, T. & J. Smit 2021. Historie bijenonderzoek in stedelijke gebieden. – HymenoVaria [22], Themanummer Bijen in de stad: 4-12.
- Peursen, A.D.P. van & J.H. de Boer, 2021. Eerste meldingen van de toegeknepen korfmossel *Corbicula fluminalis* (O.F. Müller, 1774) uit de provincie Friesland. – Spirula 428: 55-57.
- Piron, P.G.M. 2021. *Macrosiphum weberi* in the Netherlands (Hemiptera: Sternorrhyncha: Aphididae). – Entomologische Berichten 81 (1): 33-34.
- Piron, P.G.M. 2021. *Macrosiphum euphorbiellum* present in the Netherlands (Hemiptera: Sternorrhyncha: Aphididae). – Entomologische Berichten 81 (2): 73-74.
- Piron, P.G.M. 2021. New associations between aphids and host plants in the Netherlands up to 2021 (Hemiptera: Sternorrhyncha: Aphidoidea). – Entomologische Berichten 81 (4): 170-173.
- Plaisier, K. 2021. Mijn glanzend zwarte schild maakt me adorabel - Gedichten over schildwantsen, graafwantsen, een kielwants en een pantserwants. – Uitgeverij Boekscout, 48 pp.
- Een bijzondere entomologische publicatie: een boekje met 21 gedichten over wantsen. Telkens staat op de linkerpagina de tekst en op de rechterpagina van de soort in kwestie een haarscherpe foto gemaakt door Theodoor Heijerman. De gedichten geven aardig wat informatie over de soorten, zoals over een lichaamsonderdeel, gedrag, samenlevingsvormen of schade. De dichter heeft zich terdege verdiept in deze diertjes en schuwt jargon niet in zijn strofen. [JN]
-
- Pruiksma, S. 2021. Kleurvariaties bij mannetjes van *Agriopsis leucophaea*. – Franje 24 (47b): 76-79.
- Raad, H.J., 2021. De fossiele schelpen van de Nederlandse kust II, deel 15. Muricidae en Perissityidae. – Spirula 429: 12-21.
- Raven, G.J.M., 2021. Invasieve exoten in het Noordzeekanaal. – Spirula 429: 41-44.
- Raven, H., 2021. Correctie op 'Mollusken uit opgedoken visnetten. Twee rondes Duik de Noordzee Schoon in 2019'. – Spirula 428: 50.
- Raven, J.G.M., L.P.M.J. Wetsteijn & F.P. Wesselingh 2021. De eerste vondst van *Caucasotachea vindobonensis* (C. Pfeiffer, 1828) in Nederland. – Spirula 429: 8-10.
- Redactie Forum Formicidarum 2021. Mierennieuwtjes - 1. – Forum Formicidarum 22 (1): 12-16.
- Reemer, M. 2021. Van kastuinbouw naar bijenparadijs: recent aangelegde dijkes in stedelijk gebied trekken bijzondere bijen. – HymenoVaria [22], Themanummer Bijen in de stad: 75-79.
- Rip, W., J. Kampen, G. ter Heerdt, Y. Janssen, A. Roeffen, R. Beenen, B. van Dijk & H. Kampf 2021. Reduceren van rode Amerikaanse rivierkreeften in een laagveenplas. – De Levende Natuur 122 (4): 155-159.
- Roessink, I., I. Kranendonk & F. Ottburg 2021. Rivierkreeftvisserij; wat mag wel en niet? – De Levende Natuur 122 (4): 168-169.
- Roessink, I., F. Ottburg, J. Kampen & B. Koeze 2021. Een rivierkreeft vang je nooit alleen, een verhaal over bijvangst. – De Levende Natuur 122 (4): 165-167.
- Roy, H. & P. Brown 2021. Veldgids Lieveheersbeestjes voor Nederland en Vlaanderen. – Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen. Illustraties: R. Lewington. Nederlandse bewerking: G. Tacoma-Krist. Lieveheersbeestjes worden steeds populairder onder natuuronderzoekers en -fotografen. Dat is ook niet verwonderlijk, want je ziet de mooi gekleurde kevertjes vaak in het veld of in de tuin. Toch is determinatie nog niet zo makkelijk, vooral vanwege de variatie in de stippenpatronen. Deze veldgids is een prachtig hulpmiddel voor iedereen die zich wil verdiepen in deze groep. Het is van oorsprong een Britse uitgave, maar door Gerrian Tacoma-Krist volledig voor de Lage Landen geschikt gemaakt. Er werden 11 extra soorten opgenomen. Daar zitten verrassend genoeg ook bij ons algemene soorten tussen, zoals het vloeiweklieveheersbeestje. Hiermee is de gids compleet voor de grote soorten. Voor de kleine, onopvallende kapoentjes is een selectie opgeno-
-

men, maar deze zullen vaak ook niet direct als lieveheersbeestje herkend worden. Deze gids zal ongetwijfeld weer een nieuwe groep natuurliefhebbers overhalen om beter naar lieveheersbeestjes te kijken. [RK]

- Schans, J. van der 2021. Waargenomen libellen 2020. – Nieuwsbrief het Merkske 8: 30-32.
- Schilthuisen, M. 2020. Taxon Expeditie Wilmkebreepolder, 22-26 juni 2020. – Gemeente Amsterdam, Taxon Expeditions & Vereniging tot Behoud van de Wilmkebreepolder, Amsterdam.
- [Schilthuisen, M.] 2020. Taxon Expeditie Keurtuinen Grachtengordel, 17-28 Augustus 2020. – Taxon Expeditions.
- Schilthuisen, M. 2021. Taxon Expeditie De Slatuinen Amsterdam, 18-21 augustus 2020. – Stichting Natuurtuin Slatuinen, Gemeente Amsterdam & Taxon Expeditions.
- Schilthuisen, M. 2021. Expeditie Achtertuin. Morsdistrict, Leiden: 24-27 april 2021. – Stichting Taxon Foundation.
- [Schilthuisen, M.] 2021. Taxon Expeditie Amsterdam-Oost: Diemerschedg 5-9 juli 2021. – Taxon Expeditions.
- Schoten, H. 2020. Oostermaet, een onbekend maar rijk libellengebied. – Brachytron 21 (1-2): 12-19.
- Schreven, S. 2021. In welke sigaargallen nestelt de rietmaskerbij? – HymenoVaria 23: 44-46.
- Seidel, M., M. Lüttke, Chr. Cocquempot, K. Potts, W.J. Heeney & M. Husemann 2021. Citizen scientists significantly improve our knowledge on the non-native longhorn beetle *Chlorophorus annularis* (Fabricius, 1787) (Coleoptera, Cerambycidae) in Europe. – BioRisk 16: 1-13.
- Silber, J. & H. Nieuwenhuijsen 2021. Amstelglorie, een BIJzonder volkstuijncomplex in Amsterdam. – HymenoVaria [22], Thema-nummer Bijen in de stad: 34-38.
- Slikboer, L. 2020. Zwaluwbij vestigt zich op de Maasvlakte. – Straatgras 32 (2): 76-77.
- Slikboer, L. 2021. Oliekevers in de Oude Koedood. – Straatgras 33 (1): 17.
- Slikboer, L. & N. Godijn 2021. Zwaluwbijen op de Maasvlakte. – HymenoVaria [22], Thema-nummer Bijen in de stad: 107-111.
- Slikboer, L. & J.T. Smit 2020. De zandhommel als icoon voor een soortenrijk agrarisch landschap. – Vakblad Natuur Bos Landschap 170: 18-21.
- Sloggett, J.J. 2021. Atypical phenology of aphids (Aphidoidea) and their ladybird predators (Coccinellidae) arising from fluctuating spring temperatures? – Entomologische Berichten 81 (6): 259-263.
- Sloggett, J.J. 2021. Aphidophagous ladybirds (Coleoptera: Coccinellidae) and climate change: a review. – Insect Conservation and Diversity 2021. <https://doi.org/10.1111/icad.12527>.
- Smeets, M. & J.T. Hermans 2021. De oranje sparrenhoutzwam (*Pycnoporellus fulgens*), een interessante nieuwkomer in Limburg. – Natuurhistorisch Maandblad 110 (3): 54-61.
- Smets, K., K. Verhoogt, K. Gielen & B. Waanders 2021. *Uloma culinaris* (Coleoptera: Tenebrionidae) nieuw voor Nederland, met nieuwe vondsten in België en discussie over de habitatvoorkeur. – Entomologische Berichten 81 (5): 206-210.
- Smit, J. 2021. Wilde bijen in onze tuin in Duiven. – HymenoVaria [22], Thema-nummer Bijen in de stad: 53-58.
- Smit, J. 2021. Een kijkje in een nest van de Aziatische hoornaar. – HymenoVaria 23: 25-27.
- Smit, J. 2021. Talrijk optreden van *Pseudochrysis neglecta*. – HymenoVaria 24: 64.
- Smit, J.[T.] 2021. Monitoring. – Nieuwsbrief Werkgroep vliegend hert 1: 4-6.
- Smit, J.[T.] 2021. ESBMN. – Nieuwsbrief Werkgroep vliegend hert 1: 7.
- Smit, J.[T.] 2021. Verder lezen. – Nieuwsbrief Werkgroep vliegend hert 1: 17.
- Smit, J.T. 2021. Bizar hoog aantal waarnemingen van de ernstig bedreigde ericabij. – HymenoVaria 23: 19.
- Smit, J.[T.] & F. Brekelmans 2021. Bijen en bij-vriendelijk beheer in Utrecht. – HymenoVaria [22], Thema-nummer Bijen in de stad: 80-85.
- Smit, J.T., J. Bokelaar & J.-J. Mekkes 2021. Maar liefst drie nesten gevonden van de ernstig bedreigde heidehommel *Bombus humilis* in 2020. – HymenoVaria 23: 29-31.
- Smit, J.[T.], J. Essink & S. Ulenberg 2021. De bronswesep *Pteromalus aartseni* (Hymenoptera: Pteromalidae) en de boorvlieg *Noeeta pupillata* (Diptera: Tephritidae) gekweekt uit stijf havikskruid. – De Vliegenmepper 30 (1): 11-12.
- Smit, J.[T.], R. Kleukers & Th. Zeegers 2021. Een bijzondere waarneming van de rechtpoot-spinvlieg *Ogcodes gibbosus* (Diptera: Acroceridae). – De Vliegenmepper 30 (1): 7-8.
- Sparrus, L., E. Dijkhuis, A. Stip & M. Wallis de Vries 2021. Nectarindex: de waarde van bermen voor bloemen en bestuivers. – De Levende Natuur 122 (5): 208-212.
- Spek, E. van der 2021. Wilde bijen bevorderen in de stad samen met honingbijen. Kan dat? – HymenoVaria [22], Thema-nummer Bijen in de stad: 96-100.
- Spek, E. van der 2021. Hommelsymposium, elk nadeel heb z'n voordeel. – HymenoVaria 23: 11-12.
- Spek, E. van der 2021. Waarnemerseffect bij netvangsten aanzienlijk. – HymenoVaria 23: 27-28.
- Spijkers, H., P. van Wielink & G. Stooker 2021. Nachtvinders in de malaiseval in De Kaaistoep in 1998 en 2020. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2020, 26e onderzoekjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 185-192.
- Stegeman-Broos, E. 2020. De larve van de kokerjuffer *Limnephilus griseus* ontdekt in Twente. – Macrofaunanieuws 152: 11-14.
- Stip, A. 2021. Mijn tuin leeft, de tuin-Bioblitz, wat levert het voor bijen op? – HymenoVaria [22], Thema-nummer Bijen in de stad: 26-30.
- Stip, A. 2021. Ecologisch bermbeheer met Kleurkeur: wat betekent het voor wilde bestuivers? – HymenoVaria [22], Thema-nummer Bijen in de stad: 138-143.
- Stip, A. & L. Slikboer 2021. Hommels in de wei. De betekenis van graslanden voor hommels. – Vlinders 2021 (1): 6-7.
- Stipdonk, A. van & F. Peeters 2021. Bijenoase op gemeenteplein in Weert. – HymenoVaria [22], Thema-nummer Bijen in de stad: 48-52.
- Stooker, G. 2021. Dagvlinders geteld in De Kaaistoep/Sijsten in 2020. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2020, 26e onderzoekjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 81-89.
- Stooker, G. & H. Spijkers 2021. Nachtvinders in De Kaaistoep in 2020. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2020, 26e onderzoekjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 75-80.
- Strijkstra, A.M. 2021. Bijen in het onderwijs, ambassadeurs voor natuurvriendelijkheid? Een essay. – HymenoVaria [22], Thema-nummer Bijen in de stad: 123-130.
- Suykerbuyk, W., L. van den Bogaart, A. Hamer, B. Walles, K. Troost & M. Tangelder 2021. Hittestress op intergetijdenplaten van de Oosterschelde. – Wageningen University & Research rapport C026/21.
- Tangerman, M., E. Weerman, C. Cusell, A. van de Craats, L. Doef, M. Jans, D. Lammers, B. Brederveld, L. Moth, J. Kampen, R. van de Haterd & A. Kooijman 2021. Beheer rode Amerikaanse rivierkreeften op basis van stuurfactoren. – De Levende Natuur 122 (4): 144-147.
- Tanis, M.F. 2020. Insectendiversiteit op groene daken. – Straatgras 32 (2): 88-90.
- Telfer, M.G., R.G. Booth & O. Vorst 2021. *Brundinia kraneana* (Scheerpeltz, 1931) (Staphylinidae) new to Britain and the Netherlands. – The Coleopterist 30 (1): 1-8.
- Tempelman, D. 2020. Bijzondere Nederlandse waarnemingen in 2020. – De Digitale Kokerjuffer 23: 31-34.
- Tempelman, D. 2021. Nieuw in Nederland: de semi-naaktslak *Daudebardia rufa* (Draparnaud, 1805). – Spirula 426: 35-36.
- Tempelman, D., G. Majoor, J. Koert & S. Keulen 2021. Grote muts-naaktslak (*Daudebardia rufa*) en kleine muts-naaktslak (*Daudebardia brevipes*). Twee nieuwe landslakken voor Nederland uit Zuid-Limburg. – Natuurhistorisch Maandblad 110 (6): 145-148.
- Tempelman, D., M.J. Sanabria & C. Zuyderduyn 2020. Nieuwe vondsten van *Orthotrichia tragetti* in Noord-Brabant en Limburg. – De Digitale Kokerjuffer 23: 5-11.
- Thomaes, A., S. Barbalat, M. Bardiani, L. Bower, A. Campanaro, N. Fanega Slezia, J. Gonçalo Soutinho, S. Govaert, D. Harvey, C. Hawes, M. Kadej, M. Méndez, B. Meriguet, M. Rink, S. Rossi De Gasperis, S. Ruyts, L. Šeríc Jelaska, J. Smit, A. Smolis, E. Snegin, A. Tagliani & A. Vrezec 2021. The European stag beetle (*Lucanus cervus*) monitoring network: international citizen science cooperation reveals regional differences in phenology and temperature response. – Insects 12 (9): 813.
- Timmermans, G. & M. Schilthuisen 2021. Taxon-expedities Amsterdam. – Tussen Duin & Dijk 20 (2): 16-19.
- Titselaar, F.F.L.M. 2021. Levende exemplaren grote mantel *Pecten maximus* (Linnaeus, 1758) in de Oosterschelde. – Spirula 427: 26-28.

- Tolkamp, H. 2020. Trichoptera in Limburg in 2020. – De Digitale Kokerjuffer 23: 27-30.
- Troukens, W. 2021. De aaskoprakever, *Necrobia violacea* (Coleoptera: Cleridae), in de Benelux. – Phegea 49 (1): 10-13.
- Troukens, W. 2021. *Chrysolina americana* (Coleoptera: Chrysomelidae) in de Benelux: een stand van zaken. – Phegea 49 (2): 58-60.
- Tuinstra, G. 2021. Nachtvinders in het Lauwersmeer, deel 2. Micro-nachtvinders in de periode 2004 tot en met 2019. – Entomologische Berichten 81 (3): 82-113.
- Tuinstra, G. 2021. Nachtvinders in het Lauwersmeer in 2020 - een goed seizoen? – Franje 24 (47a): 11-22.
- Tuinstra, G. 2021. Interessante micronachtvinders in 2020. – Franje 24 (47a): 34-46.
- Tuinstra, G. 2021. *Scoparia conicella*, schuinbandgranietsmot - nieuw voor Nederland. – Franje 24 (47b): 72-75.
- Tuinstra, G. 2021. De app-groep Sectie Ter Haar. – Franje 24 (48): 123-128.
- Tuinstra, G. & K.J. Huisman 2021. *Aproaerema polychromella* (Lepidoptera: Gelechiidae), de eerste Nederlandse waarnemingen. – Entomologische Berichten 81 (6): 270-274.
- Twigt, A. 2021. Aangespoelde landslakken op het strand tussen Scheveningen en Noordwijk. – Spirula 426: 37-40.
- Twigt, A. 2021. Vondsten van de stralende platschelp *Moerella donacina* (Linnaeus, 1758) op de Tweede Maasvlakte in 2018. – Spirula 427: 29.
- Valk, B. van der 2021. Amerikaanse strandschelp (*Mulinia lateralis*) en Filipijnse tapijtschelp (*Ruditapes philippinarum*) levend in aantallen op de Hollandse kust. – Het Zeepaard 81(3): 131-135.
- Valk, B. van der 2021. Een recent verdwenen zoetwatermosselhabitat in Monster (gemeente Westland). – Spirula 427: 40-41.
- Vandenbulcke, V. & G. Groeneweg 2020. Het succesverhaal van de lindenspitskop. – Natura 117 (4): 15.
- Vanormelingen, P., M. Reemer & J. D'Haeseleer 2021. Wilde bijen en bebouwing: meer verliezers dan winnaars? – HymenoVaria [22], Themanummer Bijen in de stad: 13-18.
- Veen, A. van der 2021. Meer bijen en andere ongewervelden in de stad, wie zorgt ervoor? – HymenoVaria [22], Themanummer Bijen in de stad: 19-23.
- Velde, G. van der 2021. Een vondst van de slanke knobbelhoren *Melanoides tuberculatus* (O.F. Müller, 1774) bij Langenboom-Mill. – Spirula 429: 11.
- Velden, J.A. van der 2021. Het belang van plattelandstuinen voor fauna. – Entomologische Berichten 81 (6): 241-243.
- Verdonschot, R., M. Moeleker, S. Roovers, A. van Vugt & B. Brugmans 2021. Biedt ritsbeheer meerwaarde voor de ecologie in beken? – H2O-Online 21 juni 2021: 1-11.
- Verdonschot, R., M. Moeleker, M. Scheepens, M. Stamhuis & B. Brugmans 2021. De ecologische meerwaarde van extensieve maaien in beken. – H2O-Online 23 juni 2021: 1-10.
- Verdonschot, R., M. Moeleker, M. Scheepens, A. van Vugt & B. Brugmans 2021. Effecten van houtpakketten in beken op de macrofauna. – H2O-Online 17 juni 2021: 1-9.
- Vergoossen, W. & P. Heuts 2021. Bescherming van bosmiernesten in Nationaal Park De Meinweg. – Forum Formicidarum 22 (2): 20-25.
- Verpraet, M. 2021. Libellen in de malaiseval in De Kaaistoep, 1998 en 2020. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 141-143.
- Verspui, K. 2021. Vlinderillustraties uit het achttiende- en negentiende-eeuwse Nederland. – Franje 24 (47b): 68-71.
- Vorst, O. & B. van Maanen 2021. De snuitkever *Lixus filiformis* nieuw voor Nederland (Coleoptera: Curculionidae). – Entomologische Berichten 81 (6): 252-255.
- Vorst, O., T. Faasen, F. van Nunen, R. Jansen, C. van de Sande, A. Dees, T. de Goeij, B. van Maanen, K. Smets, A. Littel, K. Gielen & A. Bouma 2020. Verslag extra excursie De Plateaux - 15 juni 2019. – Sektie Everts Info 129: 7-16.
- Vorst, O., C. van de Sande, R. Jansen, B. Drost, A. Dees, J. Wieringa, B. van Maanen & A. Bouma 2021. Verslag excursie Texel - 4-6 september 2020. – Sektie Everts Info 133: 5-12.
- Vos, R. de & S. Ulenberg 2021. In memoriam Willem Hogenes (1950-2021). – Entomologische Berichten 81 (5): 227-229.
- Vossen, P. & J. Adams † 2021. Bijzondere en minder algemene dagvlinders in Limburg. Deel 1. Dikkopjes (Hesperiidae), grote pages (Papilionidae) en witjes (Pieridae). – Natuurhistorisch Maandblad 110 (6): 127-134.
- Vossen, P. & J. Adams † 2021. Bijzondere en minder algemene dagvlinders in Limburg.
- Deel 2. Vuurvlinders, blauwtjes en kleine pages (Lycaenidae) en aurelia's (Nymphalidae). – Natuurhistorisch Maandblad 110 (8): 175-181.
- Vries, J. de, M.H.S. Kraak, R.A. Skeffington, A.J. Wade & P.F.M. Verdonschot 2021. A Bayesian network to simulate macroinvertebrate responses to multiple stressors in lowland streams. – Water Research 194: 116952. doi.org/10.1016/j.watres.2021.116952.
- Waart, S. de 2021. Landplatwormen: onschuldig of schadelijk. – Natura 118 (2): 12-14.
- Wallis de Vries, M.F. 2020. Landelijke trends in het bloemenaanbod voor dagvlinders. – De Levende Natuur 121 (6): 221-223.
- Wallis de Vries, M.F. 2021. Vlinders van het Veldbies-Beukenboslandschap in Limburg. – Natuurhistorisch Maandblad 110 (1): 8-15.
- Wallis de Vries, M., J.[T.] Smit & R. Versluijs 2021. Zijn grote natuurgebieden weer geschikt voor de terugkeer van verdwenen insecten? – Vakblad Natuur Bos Landschap 178: 4-7.
- Wielink, P. van 2021. Bewoners van de Italiaanse populier bij de Hut van Homberg. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 39-43.
- Wielink, P. van 2021. Overzicht van de resultaten van de malaiseval in De Kaaistoep in 1998 en 2020. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 135-139.
- Wielink, P. van 2021. Kevers in de malaiseval in De Kaaistoep in 1998 en 2020. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 169-184.
- Wielink, P. van 2021. Dagvlinders in de malaiseval in De Kaaistoep in 1998 en 2020. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 193-196.
- Wielink, P. van & E. Bouvy 2021. Nieuwe keversoorten (Coleoptera) voor De Kaaistoep, niet gemeld in dit of eerdere jaarverslagen. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 69-70.
- Wieringen, M. van 2021. De gladde en de Amerikaanse schijfhoren in levende lijve. – Macrofaunanieuws 156: 2-5.
- Wijker, A. 2021. De bandstipspanner *Idaea degeneraria* (Lepidoptera: Geometridae) nieuw voor de Nederlandse fauna. – Entomologische Berichten 81 (3): 118-119.
- Wilde, A. de 2020. Nest van bossteekmier in slakkenhuis. – Forum Formicidarum 21 (3): 17-19.
- Windig, J. 2021. Waarneming.nl en nachtvinders in 2020. – Franje 24 (47a): 23-29.
- Wynhoff, I., K. Huskens, M. Huskens, C.F. Bassignana, C.G. Sevilleja, J. Bokelaar, R. Satter, S. Ens & J. Noordijk 2020. Natuurontwikkeling voor donkere pimpernelblauwtjes in het Voorsterveld (PAS_34). – Rapport VS2020.037. De Vlinderstichting, Wageningen.
- Wynhoff I., M. Huskens, K. Huskens, J. Bokelaar, R. Satter & J. Noordijk 2020. Habitatkwaliteit potentiële leefgebieden voor donkere pimpernelblauwtjes. – Rapport VS2020.039. De Vlinderstichting, Wageningen.
- Zeegeers, T. & A. Schulten 2021. De vliegenfamilies met drie voetkussentjes. Veldgids Noordwest-Europa. – Jeugdbondsuitgeverij, 's-Graveland. 256 pp.
- Tot voor kort gold de Verspreidingsatlas 'leuke vliegen' (Smit et al. 2019) als vliegenpublicatie met de meest curieuze titel. Nu dient zich een serieuze mededinger aan: De vliegenfamilies met drie voetkussentjes. Deze gids is bedoeld voor het op naam brengen van alle Noordwest-Europese soorten uit de volgende vliegenfamilies: spinvliegen (Acroceridae), waterdazen (Athericidae), geurvliegen (Coenomyidae), snipvliegen (Rhagionidae), wapenvlliegen (Stratiomyidae), dazen (Tabanidae), bastvliegen (Xylomyidae) en houtvliegen (Xylophagidae). Samen goed voor 157 soorten: alle soorten die bekend zijn uit Nederland, België, Luxemburg, Groot-Brittannië, Denemarken, grote delen van Duitsland (m.u.v. berggebieden) en het noorden van Frankrijk. De behandelde vliegenfamilies hebben gemeen dat ze drie voetkussentjes hebben aan het uiteinde van de tarsen. Niet echt een makkelijk

zichtbaar kenmerk, maar het is knap dat de auteurs toch iets gevonden hebben om deze families te verenigen. Phylogenetisch gezien vormen ze namelijk twee of drie niet direct aan elkaar verwante groepen. Ook biologisch en morfologisch zijn de verschillen groot. Toch is de keuze om juist deze families in één gids te behandelen niet helemaal willekeurig. Op de spinvliegen na kennen zij in Nederland namelijk een historie in determinatiewerken uitgegeven door de Jeugdbondsuitgeverij en de KNNV Uitgeverij, met wijlen Volkert van der Goot als pionier en onder andere Ben Brugge, Jan

Timmer, Mark van Veen en Theo Zeegers als vaandeldragers. Ook roofvliegen, blaaskopvliegen en wolzwevers mogen zich in deze traditie scharen, maar deze families zijn recent al in andere Nederlandstalige determinatiewerken aan bod gekomen.

Deze nieuwe uitgave ziet er zeer aantrekkelijk uit. De 256 pagina's zijn volledig in kleur uitgevoerd met vele foto's. De determinatietabellen zijn helder en kleurrijk geïllustreerd en de presentatie is overzichtelijk. De tabellen worden gevolgd door korte soortbesprekingen. De nadruk ligt hierin op de herkenning, maar ze geven ook beknopte informatie over habitat, gedrag, verspreiding en vliegtijd. Bijna elke soort is geïllustreerd met in het veld gemaakte foto's van levende exemplaren, een mogelijkheid die vroeger niet bestond en nu door de auteurs uitstekend benut wordt.

Voor het testen van de determinatietabellen heeft het mij nog aan de tijd ontbroken. Bij doorbladeren ervan ontstaat echter de indruk dat het met de kwaliteit daarvan wel snor zit. Bij soorten die reeds lang uit Nederland bekend zijn hebben veel van de gebruikte kenmerken zich reeds bewezen. De auteurs hebben daarnaast vele nieuwe eigen kenmerken geïntroduceerd. Vooral bij soorten die in eerdere Nederlandstalige werken ontbraken (omdat zij niet uit Nederland bekend waren/zijn of vanwege recente taxonomische ontwikkelingen) is de bruikbaarheid van de kenmerken soms lastiger in te schatten. Gezien de expertise van de auteurs en de door hen gebruikte bronnen is er echter weinig reden om hieraan te twijfelen.

Naar goede recente gewoonte hebben diverse soorten ter gelegenheid van deze uitgave voor het eerst een Nederlandse naam gekregen. Voor de meeste soorten dazen en wapenvliegen waren reeds Nederlandse namen in omloop, maar voor de andere families veelal niet. Het zijn over het algemeen prima namen, met als mooiste vondst de goudlokjes (snipvliegen van het genus *Chrysopilus*). Deze nieuwe gids is een waardevolle toevoeging aan de bestaande reeks Nederlandstalige vliegenliteratuur. Zowel voor nieuwelingen als gevorderden is hij bijzonder bruikbaar en zal hij een stimulans vormen om (weer) eens goed naar deze vliegen te kijken. [MR]

- Zeegers, Th., J.D.M. Belgers & P.L.Th. Beuk 2021. Actualisering van de kennis van Nederlandse snipvliegen (Diptera: Rhagionidae). – Entomologische Berichten 81 (4): 137-143.
- Zomerdijk, P. 2021. Het raadsel van de sprinkhaanvlieg. – Tussen Duin & Dijk 20 (2): 12-14.
- Zomerdijk, P. 2021. Waarnemingen *Stomorhina lunata* (sprinkhaanvlieg) in de binnenduinen van Noord-Holland. – De Vliegenmepper 30 (1): 8-9.
- Zuo, J., M.P. Berg, J. van Hal, R.S.P. van Logtestijn, L. Goudzwaard, M.M. Hefting, L. Poorter, F.J. Sterck & J.H.C. Cornelissen 2021. Fauna community convergence during decomposition of deadwood across tree species and forests. – Ecosystems 24: 926-938.
- Zuyderduyn, C. 2020. *Hydroptila dampfi* na 85 jaar weer gevangen in de Kagerplassen. – De Digitale Kokerjuffer 23: 14-18.
- Zuyderduyn, C. 2020. Eerste succesvolle voortplanting van zadellibel (*Anax ephippiger*) in de Nederlandse duinen. – Brachytron 21 (1-2): 31-37.

- Zuyderduyn, C. & W. Teunissen 2020. Eerste vondst van *Ernodes articularis* voor Gelderland op de stuwwal bij Nijmegen. – De Digitale Kokerjuffer 23: 12-13.
- Zuijlen, J.W. van 2021. Enkele mierengasten onder de vliegen. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 71-73.
- Zwakhals, C.J., L.H.M. Blommers & A.W.M. Mol 2021. Some European Ichneumon wasps (Hymenoptera, Ctenopelmatinae) reared from sawflies (Hymenoptera, Symphyta). – Entomologische Berichten 81 (5): 195-205.
- Zwakhals, K. 2021. Aanvullingen op de ichneumonidenlijst in het Kaaistoepboek. – In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2020, 26e onderzoeksjaar. TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 45-46.
- Zweemer, M. 2021. Van Wad tot Woud: nieuws uit de Friese natuur. Pseudoschorpioen. – Twirre 31 (1): 29.

Publicaties Nederlandse Antillen (non-marine)

- Anderson, K. 2021. Praying mantises of the Caribbean. – private publication, 308 pp.
- Beek, J.G. van der, K.-D.B. Dijkstra, B.B. van der Hoorn, S.P. Boerlijst, L. Busscher, M.L. Kok, M.A.H. Braks, F. Schaffner, G.J. Davelaar, M. Henry, K. Hulshof, T.E. Leslie & M. Schrama 2020. Taxonomy, ecology and distribution of the mosquitoes (Diptera: Culicidae) of the Dutch Leeward Islands, with a key to the adults and fourth instar larvae. – Contributions to Zoology 89 (4): 373-392.
- Boer, P. 2021. Identification key of the ant species of Aruba, Bonaire and Curaçao. version 2.4, 1 VII 2021. – www.nlmieren.nl/website-pages/KEY%20ABC%20ants%202.4.pdf.
- Colijn, E.O. & J.-J. Mekkes 2021. Results of an entomological collecting trip to St. Eustatius (Coleoptera). – Entomologische Berichten 81 (5): 182-190.
- Colijn, E.O., K.K. Beentjes, R. Butôt, J.A. Miller, J.T. Smit, A.J. de Winter & B.B. van der Hoorn 2020. A catalogue of the Coleoptera of the Dutch Antilles. – Tijdschrift voor Entomologie 162 (2-3): 67-186.
- Colijn, E.O., M. Boeken, B.A. Richardson & M.J. Richardson 2021. Two small beetle collections from Saba (Coleoptera). – Entomologische Berichten 81 (6): 264-269.
- Crews, S.C., W. Galvis, R.A. Torres, M.A. Gutiérrez-Estrada, J. Sarmiento & L.A. Esposito 2021. The flatie spiders of the *Selenops isopodus* species group (Araneae: Selenopidae) with a review of *Selenops* records from Colombia. – Zootaxa 4964 (1): 61-82.
- Justine, J.-L., D. Gey, J. Vasseur, J. Thévenot, M. Coulis & L. Winsor 2021. Presence of the invasive land flatworm *Platydemus manokwari* (Platyhelminthes, Geoplanidae) in Guadeloupe, Martinique and Saint Martin (French West Indies). – Zootaxa 4951 (2): 381-390.
- Moulin, N., F. Meurgey & S. Hugel 2021. Mantodea from Eastern Caribbean Islands. – Annales de la Société Entomologique de France (N.S.) 57 (3): 235-257.
- Neckheim, C.M. 2021. Drie nog niet vermelde landslakkensoorten van Saba en Sint Maarten, Nederlandse Antillen, verzameld in 1991. – Spirula 427: 23-25.
- Neckheim, C.M. & A. Hovestadt 2021. Nieuwe gegevens over de land- en zoetwatermollusken van Sint Maarten (Nederlandse Antillen). – Spirula 428: 42-49.
- Pfingstl, T., A. Lienhard, J. Baumann & S. Koblmüller 2021. A taxonomist's nightmare - Cryptic diversity in Caribbean intertidal arthropods (Arachnida, Acari, Oribatida). – Molecular Phylogenetics and Evolution 163 (107240): 10-19.
- Soesbergen, M. & Q. Hakkaart 2021. De waterroofkever *Copelatus posticatus* op Saba gevonden (Coleoptera: Dytiscidae: Copelatinae). – Entomologische Berichten 81 (3): 114-116.
- Waite, E.S. & C.S. Chaboo 2021. Aruba is a new country record for *Hemisphaerota cyanea* (Say, 1824) (Coleoptera: Chrysomelidae: Cassidinae: Hemisphaerotini). – The Coleopterists Bulletin 75 (2): 330-333.

Publicaties buitenland

- Baumann, K., R. Jödicke, F. Kastner, A. Borkenstein, W. Burkart, U. Quante & T. Spengler 2021. Atlas der Libellen in Niedersachsen/Bremen. – Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft Libellen in Niedersachsen und Bremen, 388 pp.
- Boudot, J.-P., S. Borisov, G. De Knijf, R.H.A. van Grunsven, A. Schröter & V.J. Kalkman 2021. Atlas of the dragonflies and damselflies of West and Central Asia. – *Brachytron* 22 (supplement): 3-248.
- Boudot, J.-P., G. Doucet & D. Grand 2021. Dragonflies and damselflies of Britain and Western Europe. A photographic guide. – Bloomsbury Publishing, 160 pp.
- Eiseler, B. 2020. Taxonomie für die Praxis. Bestimmungshilfen - Makrozoobenthos (3). Köcherfliegenlarven. – LANUV Nordrhein-Westfalen, Arbeitsblatt 46: 1-469.
- Fartmann, Th., E. Jedicke, M. Streitberger & G. Stuhldreher 2021. Insektensterben in Mitteleuropa. Ursachen und Gegenmaßnahmen. – Ulmer Verlag, Stuttgart, 303 p.
- Goulson, D. 2021. Gardening for bumblebees. A practical guide to creating a paradise for pollinators. – Square Peg, 288 pp.
- Kos, M. 2021. Ontmoeting met een boloog in Brandenburg. – *HymenoVaria* 24: 95-98.
- Lacourt, J. 2020. Sawflies of Europe. Hymenoptera of Europe 2. – NAP Editions, Parijs, 880 p.
- Lock, K. 2020. Bijzondere Belgische waarnemingen. – *De Digitale Kokerjuffer* 23: 3-4.
- Moser, V., H. Baur, A.W. Lehmann & G.U.C. Lehmann 2021. Two species? – Limits of the species concepts in the pygmy grasshoppers of the *Tetrix bipunctata* complex (Orthoptera, Tetrigidae). – *Zookeys* 1043: 33–59.
- Orendt, C. & Th. Bendt 2021. Orthoclaadiinae sensu lato. Orthoclaadiinae, Prodiamesinae, Diamesinae, Buchonomyiinae, Telmatogetoninae, Podonominae (Diptera: Chironomidae). Keys to Central European larvae with respect to macroscopic characters. – DGL Tools (DGL-Arbeitshilfen) No. 1/2021, 144 pp.
- Rasmont, P., G. Ghisbain & M. Terzo 2021. Bumblebees of Europe and neighbouring regions. Hymenoptera of Europe 3. – N.A.P. Editions.
- Sardet, E., C. Roesti & Y. Braud 2021. Grasshoppers of Britain and Western Europe - A photographic guide. – Bloomsbury Publishing, 304 pp.
- Schiffels, S., T. Bendt & L. Schäfer 2021. Taxonomie für die Praxis. Bestimmungshilfen - Makrozoobenthos (4). Chironomidenlarven. Band 1 - Chironomini. – LANUV Nordrhein-Westfalen, Arbeitsblatt 50: 1-293.
- Senapathi, D., J. Fründ, M. Albrecht, M.P.D. Garratt, D. Kleijn, B.J. Pickles, S.G. Potts, J. An, G.K.S. Andersson, S. Bänisch, P. Basu, F. Benjamin, A. Diego M. Bezerra, R. Bhattacharya, J.C. Biesmeijer, B. Blaauw, E.J. Blitzer, C.A. Brittain, L.G. Carvalheiro, D.P. Cariveau, P. Chakraborty, A. Chatterjee, S. Chatterjee, S. Cusser, B.N. Danforth, E. Degani, B.M. Freitas, L.A. Garibaldi, B. Geslin, G.A. de Groot, T. Harrison, B. Howlett, R. Isaacs, S. Jha, B. Kristian Klatt, K. Krewenka, S. Leigh, S.A.M. Lindström, Y. Mandelik, M. Mc Kerchar, M. Park, G. Pisanty, R. Rader, M. Reemer, M. Rundlöf, B. Smith, H.G. Smith, P. Nunes Silva, I. Steffan-Dewenter, T. Tscharntke, S. Webber, D.B. Westbury, C. Westphal, J.B. Wickens, V.J. Wickens, R. Winfree, H. Zhang & Alexandra-Maria Klein 2021. Wild insect diversity increases inter-annual stability in global crop pollinator communities. – *Proceedings of the Royal Society B* 288: 20210212. <https://doi.org/10.1098/rspb.2021.0212>.
- Ruchin, A.B., Th. Zeegers & M.N. Esin 2021. New species tachinid flies (Diptera: Tachinidae) in the Russian fauna. – *Russian Entomological Journal* 30 (2): 196-199.
- Skuhrová, M. & V. Skuhrový 2021. The gall midges of Europe. – *KNNV Uitgeverij*, 424 pp.
- Tachi, T., Y.-Z. Huang, S. Komagata, K. Araya, M.M. Dawood, T.H. Pham, D. Yang, Th. Zeegers, H.-P. Tschorsnig & H. Shima 2021. Systematic study of the genus *Compsilura* Bouché in Southeast and East Asia with morphological and molecular data (Diptera, Tachinidae). – *Journal of Asia-Pacific Entomology* 24: 285-296.
- Vermeulen, T. 2020. Libellen langs de getijden-Durme. – *Brachytron* 21 (1-2): 38-52.
- Wermelinger, B. 2021. Forest insects in Europe. Diversity, functions and importance. – Taylor & Francis Ltd, 368 pp.
- Wielands, M., K. Schoonvaer & W. Vertommen 2021. De schorviltbij, nieuwe waarnemingen en ecologie van een verdoken soort in België. – *HymenoVaria* 24: 83-87.
- Wilkerson, R.C., Y.-M. Linton & D. Strickman 2021. Mosquitoes of the world. – Johns Hopkins University Press, 1328 pp.
- Zeegers, Th. 2021. Notes on the types of *Beris* Latreille, 1802 (Diptera, Stratiomyidae) in the Meigen collection. – *Linzer Biologische Beiträge* 53 (1): 431-435.

EIS-werkgroepen

ZOETWATERFAUNA (MACROFAUNA)

Platwormen (Tricladida), **bloedzuigers** (Hirudinea), **garnalen en kreeften** (Decapoda)

G. van der Velde, Radboud Universiteit, Lab. v. Aquatische Occologie, Nijmegen
g.vandervelde@science.ru.nl

Zoöplankton

M. Soesbergen, Lelystad, martin.soesbergen01@rws.nl

C. Brochard, Groningen, info@cbrochard.com

Aquatische borstelwormen (Oligochaeta)

T. van Haaren, Zaandam, TonVanHaaren@eurofins.com

Rivierkreeften

B. Koese, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden, bram.koese@naturalis.nl

Watermijten (Acari: Hydrachnidia)

H. Smit, Naturalis Biodiversity Center, Leiden, harry.smit@naturalis.nl

Libellen (Odonata)

Antoine van der Heijden, NVL, Oosterbierum, odonatophilic@gmail.com

Eendagsvliegen (Ephemeroptera)

D. Drukker, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden, daandrukker@gmail.com

Steenvliegen (Plecoptera)

B. Koese, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden, bram.koese@naturalis.nl

Kokerjuffers/schietmotten (Trichoptera)

D. Tempelman, Amsterdam, davidtempelman67@gmail.com

K. Lock, Gent, België, koen_lock@hotmail.com

Dansmuggen (Chironomidae)

H.K.M. Moller Pillot, Tilburg, henkmollerpillot@hetnet.nl

Waterkevers: Haliplidae

B.J. van Vondel, Hendrik Ido Ambacht (078-6812819)

Waterkevers: Dryopidae

M.B.P. Drost, Wadenoyen, mbpdrost@xs4all.nl

BODEMFAUNA

Landpissebedden (Isopoda), **duizendpootachtigen** (Myriapoda: Chilopoda en

Diplopoda), **primitieve insecten** (Apterygota, o.a. Collembola (springstaarten))

M.P. Berg, Westzaan, m.p.berg@vu.nl

Regenwormen (Lumbricidae)

A. Krediet, Delft, anne.krediet@gmail.com

Landplatwormen

S. de Waart, Utrecht, post@waartweb.nl

GALLEN

Plantengallen

M. Courbois, Ede, courbois@ffexpert.nl

H. Roskam, Instituut voor Evolutionaire en Ecologische Wetenschappen,

Universiteit Leiden, j.c.roskam@biology.leidenuniv.nl

MOLLUSKEN (SLAKKEN, MOSSELS, INKTVISSEN)

Weekdieren, zee, zoetwater en land (Mollusca)

R. de Bruyne, Atlasproject Nederlandse Mollusken, Halfweg,

rykelhdebruyne@gmail.com

S. van Leeuwen, Atlasproject Mariene Mollusken, Bilthoven,

sylviaivanleeuwen@xs4all.nl

SPINACHTIGEN

Spinnen (Arachnida)

P.J. van Helsdingen, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden

peter.vanhelsdingen@naturalis.nl

Hooiwagens (Opiliones)

J. Noordijk, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden, jinze.noordijk@naturalis.nl

Teken (Ixodida)

A. Stroo, Centrum Monitoring Vectoren, Wageningen, c.j.stroo@nvwa.nl

Bastaardschorpioenen (Pseudoscorpionida)

J.N.A. Hoffer, Amsterdam, jnahoffer@gmail.com

OVERIGE INSECTEN

Sprinkhanen, krekels, kakkerlakken en oorwormen (Orthoptera)

R. Kleukers, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden, roy.kleukers@naturalis.nl

Wandelende takken (Phasmatodea)

J. Noordijk, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden, jinze.noordijk@naturalis.nl

Wantsen (Hemiptera)

B. Aukema, Wageningen, baukema@hetnet.nl

Cicaden: spoorcicaden (Delphacidae)

C.F.M. den Bieman, Ulvenhout, cdbieman@planet.nl

Schildluizen (Coccoomorpha)

M.G.M. Jansen, Lienden, m.g.m.jansen@nvwa.nl

Stofluizen (Psocoptera)

C. Gielis, Lexmond, pterophoridae@gmail.com

Waaiervlugeligen (Strepsiptera)

J.T. Smit, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden, john.smit@naturalis.nl

Netvlugeligen (Neuroptera)

M. Liefing, Amersfoort, maartje.liefing@gmail.com

Vlinders (Lepidoptera)

Vlinderfaunistiek

J. van Deijk, jvandeijk@gmail.com

EIS-bureau

EIS-Bureau, 071-7519314, eis@naturalis.nl

Johan van 't Bosch, 071-7519309, johan.vantbosch@naturalis.nl

Ed Colijn, 071-7519309, ed.colijn@naturalis.nl

Daan Drukker, 071-7519309, daan.drukker@naturalis.nl

Roy Kleukers, 071-7519374, roy.kleukers@naturalis.nl

Bram Koese, 071-7519373, bram.koese@naturalis.nl

Martijn Kos, 071-7519314, martijn.kos@naturalis.nl

Vliegen (Diptera)

Dazen (Tabanidae), **sluipvliegen** (Tachinidae), **horzels** (Oestridae) en **paardenhorzels**

(Gasterophilidae)

Th. Zeegers, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden, th.zeegers@xs4all.nl

Roofvliegen (Asilidae), **blaaskopvliegen** (Conopidae) **wolzwevers** (Bombyliidae), **vilt-**

vliegen (Therevidae), **snavelvliegen** (Rhagionidae), **houtvliegen** (Xylophagidae), **geur-**

vliegen (Coenomyidae)

M. van Veen, Huis ter Heide, mp.van.veen@hccnet.nl

Wapenvliegen (Stratiomyidae)

B. Brugge, Purmerend, bbrugge@xs4all.nl

Fruitvliegjes (Drosophilidae) en **dansvliegen** (Empidoidea)

P.L.Th. Beuk, Eijsden, paul.beuk@home.nl

Boorvliegachtigen (Tephritoidea): **Boorvliegen** (Tephritidae), **Prachtvliegen** (Ulidiidae),

Platystomatidae en **Pallopteridae**

J.T. Smit, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden, john.smit@naturalis.nl

Slankpootvliegen (Dolichopodidae)

M. Pollet, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel, België

marc.pollet@inbo.be

Zweefvliegen (Syrphidae)

W. van Steenis, Breukelen, w.v.steenis@casema.nl

Slakkendodende vliegen (Sciomyzidae)

A. Barendregt, Voorthuizen, a.barendregt1@uu.nl

Dambordvliegen (Sarcophagidae)

L.E.N. Sijstermans, Geldermalsen, liekele@wxs.nl

Bromvliegen (Calliphoridae)

J. Huijbregts, Leiden, hanshuijbregts@tiscali.nl

Echte vliegen (Muscidae & Fanniidae)

H.J. Prijs, Haren, h.j.prijs@hccnet.nl

Grasvliegen (Opomyzidae)

J.W. van Zuijlen, Waalwijk, JeWe.vZ@gmail.com

Steekmuggen (Culicidae)

A. Stroo, Centrum Monitoring Vectoren, Wageningen, c.j.stroo@nvwa.nl

Motmuggen (Psychodidae)

W. Reinboud, Utrecht, weia@xmsnet.nl

Langpootmuggen (Tipulidae)

P. Oosterbroek, Amsterdam, p.oosterbroek@chello.nl

Kevers (Coleoptera)

Loopkevers (Carabidae)

H. Turin, Renkum, h.turin@hccnet.nl

Boktorren (Cerambycidae)

A.P.J.A. Teunissen, Eindhoven, dre.teunissen@onsneteindhoven.nl

Kortschildkevers (Staphylinidae)

O. Vorst, Utrecht, vorst@xs4all.nl

Bladsprietkevers (Scarabaeoidea)

H.C. Pijpers, Smilde, hcpijpers@hetnet.nl

Bladkevers (Chrysomelidae)

J.K. Winkelman, Amsterdam, winkelman114@zonnet.nl

Lieveheersbeestjes (Coccinellidae)

J.G.M. Cuppen, Ede, jancuppen@hccnet.nl

Snuittorren (Curculionidae)

Th. Heijerman, Wageningen, theodoor.heijerman@weevil.demon.nl

Aaskevers (Silphidae)

E. Colijn, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden, ed.colijn@naturalis.nl

Wespen, Bijen e.d. (Hymenoptera)

Blad-, hout- en halmwespen (Symphyta)

A.W.M. Mol, Rosmalen, awm.mol@hccnet.nl

Schildwespen (Braconidae)

C. van Achterberg, Naturalis Biodiversity Center, Leiden, c.vanachterberg@xs4all.nl

Bronswespen (Chalcidoidea)

S. Ulenberg, Naturalis Biodiversity Center, Leiden, sandrine.ulenberg@naturalis.nl

Sluipwespen (Ichneumonidae)

C.J. Zwakhals, Arkel, keeszwakhals@yahoo.com

Procto's (Ceraphronoidea, Cynipoidea, Diaprioidea, Platygastroidea, Proctotrupoidea)

T.M.J. Peeters, Tilburg, ptheo@xs4all.nl

Knotswespen (Sapygidae), **keverdoders** (Tiphidae), **mierwespen** (Mutillidae)

J. Smit, Duiven, smit.jan@hetnet.nl

Bijen (Apoidea)

M. Reemer, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden, menno.reemer@naturalis.nl

Goudwesachtigen (Chrysidoidea)

J. de Rond, Lelystad, jeroen@naturalmedia.nl

Spinnendoders (Pompilidae)

H. Nieuwenhuijsen, Alkmaar, hans.nieuwenhuijsen@naturalis.nl

Graafwespen (Sphecidae)

W. Klein, Breda, wim.klein@icloud.com

Plooiwleugelwespen (Vespidae)

J. Smit, Duiven, smit.jan@hetnet.nl

Mieren (Formicidae)

A.J. van Loon, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden, andre.vanloon@naturalis.nl

Non-mariene ongewervelden van de Nederlandse Antillen

E. Colijn, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden, ed.colijn@naturalis.nl

Annemarie Kroon, 071-7519314, annemarie.kroon@naturalis.nl

André van Loon, 071-7519314, andre.vanloon@naturalis.nl

Jinze Noordijk, 071-7519309, jinze.noordijk@naturalis.nl

Menno Reemer, 071-7519359, menno.reemer@naturalis.nl

Linde Slikboer, 071-7519359, linde.slikboer@naturalis.nl

John Smit, 071-7519359, john.smit@naturalis.nl

Theo Zeegers, 071-7519309, theo.zeegers@naturalis.nl